

การปรับตัวของหนังกลางแปลงในประเทศไทยต่อการฉายภาพยนตร์ในระบบดิจิทัล

“The Adaptation of the Thai Outdoor Cinema towards the Digital Cinema System”

จิตติยา พจนานพิกษ์

Abstract

The Adaptation of the Thai Outdoor Cinema towards the Digital Cinema System was aimed at studying the impacts of the transition in technology from negative film exhibition to digital cinema exhibition on the outdoor cinema as well as the responsive adaptations. A combination of purposive sampling and snowball sampling was used in this qualitative research. The sample consisted of a number of outdoor cinema exhibitors representing the four regions of local film exhibitors in Thailand and people involved in the outdoor cinema. This research was aimed at analyzing the obtained information and suggesting some guidelines to promote the outdoor cinema.

It was found in the study that the impacts on the local outdoor cinema exhibitors caused by the change of film projection system include 1) the unavailability of film for projection, 2) the potential inconvenience caused by an investment on an up-to-date film exhibition system, and 3) the audience’s changed feelings towards the original screening system. As a result, the government is obliged to pass opinions, policies and regulations in response to the impacts on the outdoor cinema so as to satisfy the needs of 1) counseling services providing substantial knowledge on how to comply with motion picture laws and copyright laws step by step, and 2) the government’s guidelines and policies that support the outdoor cinema.

จิตติยา พจนานพิกษ์ (ศส.ม. การพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 2550) ปัจจุบันเป็นอาจารย์คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร)

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การปรับตัวของหนังกลางแปลงในประเทศไทยต่อการฉายภาพยนตร์ในระบบดิจิทัล A Study of The Adaptation of the Thai Outdoor Cinema towards the Digital Cinema System ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนวิจัยและสร้างสรรค์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปี 2557 ภายใต้การกำกับดูแลของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร

The responsive adaptations of the outdoor cinema in Thailand are as follows:

- 1) Some outdoor cinema exhibitors are using digital equipment to exhibit films from motion picture files that infringe on copyright;
- 2) Some regional film distributors are letting motion picture media whose copyrights have been assigned by the film production companies; and
- 3) Outdoor cinema exhibition has become a part-time job or a hobby for some film exhibitors.

However, having a number of old film negatives available for renting and seeing that changing the film projection system would not be cost-effective compared to the current service requests, some exhibitors are not adapting to the change but continuing their conservative practices of negative film exhibition.

The guidelines for the promotion of outdoor cinemas suggest that: film production companies, film distributors and film exhibitors together form a policy that allows outdoor cinemas to exhibit films digitally; public sector provide film exhibitors with substantial knowledge on motion picture laws and copyright laws and promote outdoor film exhibition as a form of cultural entertainment; and private sector and any organizations take part in preserving the outdoor cinema by including an outdoor film exhibition in their special events.

Keywords: Outdoor Cinemas, Negative Film Exhibition, Digital Cinema Exhibition, Adaptation Methods of the Outdoor Cinema, Guidelines for the Promotion of Outdoor Cinemas

บทคัดย่อ

งานวิจัยการปรับตัวของหนังกลางแปลงในประเทศไทยต่อการฉายภาพยนตร์ในระบบดิจิทัล ศึกษาผลกระทบและแนวทางการปรับตัวของหนังกลางแปลงในประเทศไทยท่ามกลางบริบทการเปลี่ยนผ่านของเทคโนโลยีการฉายภาพยนตร์จากระบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัลเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ร่วมกับวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบอลหิมะ (snowball sampling) กลุ่มตัวอย่างได้แก่หน่วยบริการหนังกลางแปลงตัวแทนจาก 4 เขตบริการของสายหนังในประเทศไทยและผู้ที่เกี่ยวข้องกับหนังกลางแปลงเพื่อวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการส่งเสริมหนังกลางแปลง

ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงระบบฉายที่มีต่อกลุ่มของผู้ประกอบการหน่วยบริการหนังกลางแปลง ได้แก่

- 1) การไม่มีฟิล์มให้ฉายต่อไป
- 2) ความไม่สะดวกในการลงทุนเพื่อเปลี่ยนระบบเครื่องฉาย และ
- 3) ความรู้สึกต่อรูปแบบของการฉายที่แตกต่างไป

ส่วนผลกระทบต่อหนังกลางแปลงในด้านกฎหมายนโยบาย รวมถึงข้อคิดเห็น ได้แก่

- 1) ควรมีการให้ความรู้และคำปรึกษาเกี่ยวกับกฎหมายภาพยนตร์และกฎหมายลิขสิทธิ์ในด้านระเบียบวิธีในการปฏิบัติ
- 2) ภาครัฐยังขาดแนวทางเชิงนโยบายในการสนับสนุนหนังกลางแปลง

แนวทางการปรับตัวของหนังกลางแปลงในประเทศไทยคือ

- 1) หน่วยบริการหนังกลางแปลงให้บริการฉายภาพยนตร์ในระบบดิจิทัลโดยใช้ไฟล์ฉายที่ผลิตลิขสิทธิ์
- 2) สายหนังบางแห่งให้เช่าภาพยนตร์ในระบบดิจิทัลที่ได้รับลิขสิทธิ์จากบริษัทผู้สร้างภาพยนตร์

3) ประกอบกิจการหน่วยบริการหนังกลางแปลง เป็นอาชีพเสริมหรืองานอดิเรก นอกจากนี้ยังมีหนังกลางแปลง บางส่วนไม่มีการปรับตัวเนื่องจากยังมีฟิล์มหนังเก่า ให้เช่าและการเปลี่ยนแปลงระบบเครื่องฉายต้องใช้เงินลงทุนสูงไม่คุ้มค่ากับการจ้างงานในปัจจุบัน จึงดำเนินการ ในเชิงอนุรักษ์ด้วยการฉายระบบฟิล์มต่อไป

แนวทางการส่งเสริมหนังกลางแปลง คือ บริษัท ผู้ผลิตภาพยนตร์ผู้จัดจำหน่ายภาพยนตร์และสายหนังควร จะดำเนินการเชิงนโยบายในการอนุญาตให้หนังกลางแปลง ฉายในระบบดิจิทัล ภาครัฐควรส่งเสริมในการให้ความรู้ ด้านกฎหมายภาพยนตร์และกฎหมายลิขสิทธิ์ต่อหน่วยบริการ ร่วมกับการส่งเสริมเชิงนโยบายในฐานะหนังกลางแปลง เป็นมหรสพทางวัฒนธรรม และภาคเอกชนและองค์กร ต่างๆ สามารถร่วมกันอนุรักษ์โดยการนำหนังกลางแปลง ไปฉายในงานกิจกรรมที่จัดขึ้น

คำสำคัญ: หนังกลางแปลง, การฉายภาพยนตร์ในระบบ ฟิล์ม, การฉายภาพยนตร์ในระบบดิจิทัล, แนวทางการปรับตัวของหนังกลางแปลง, แนวทางส่งเสริมหนังกลางแปลง

บทนำ

ภาพยนตร์เป็นมหรสพที่ให้ความบันเทิงเคียงคู่กับสังคมไทย นอกจากจะถูกกล่าวถึงในแง่ของการถ่ายทอดงานศิลปะ ในรูปแบบหนึ่งแล้ว กระบวนการของงานภาพยนตร์ยังถือเป็นอุตสาหกรรมซึ่งอยู่ในวงโคจรของระบบธุรกิจ ตั้งแต่ขั้นตอน ของกระบวนการผลิต กระบวนการจัดจำหน่าย และ กระบวนการฉายเพื่อเผยแพร่ภาพยนตร์ออกสู่สายตาผู้ชม จึงมีความอ่อนไหวกับปัจจัยแวดล้อมในแต่ละกระบวนการ การพัฒนาทางวิทยาการและเทคโนโลยีก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงอย่างมากต่ออุตสาหกรรมภาพยนตร์ เมื่อการพัฒนาของระบบดิจิทัลเข้ามามีบทบาทอย่างสูง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งกระบวนการของภาพยนตร์ ในปัจจุบัน ตั้งแต่

1. กระบวนการผลิตภาพยนตร์ (production) ที่มีการนำระบบการถ่ายทำแบบดิจิทัลมาแทนการถ่ายทำด้วย ระบบฟิล์ม

2. กระบวนการจัดจำหน่าย (distribution) โดยการใช้ระบบไฟล์ดิจิทัลที่มีความสะดวกสามารถลดต้นทุนในการ จัดการ

3. กระบวนการฉายภาพยนตร์ (exhibition) โดยเฉพาะ การเปลี่ยนจากระบบการฉายภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์ จากการฉายแบบใช้ฟิล์ม (positive film) มาเป็นการฉาย ในระบบดิจิทัล (digital cinema system) ที่ควบคุมเครื่องฉาย และไฟล์หนังด้วยรหัสรักษาความปลอดภัย

การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการฉายภาพยนตร์ จากระบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัลส่งผลกระทบและเป็นสาเหตุหนึ่งให้โรงภาพยนตร์ในรูปแบบเดิมที่ใช้ระบบ ฟิล์มในการฉายต้องปิดตัวลงไปอย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็น โรงภาพยนตร์ในลักษณะแบบเดี่ยว (stand alone) ทั้งใน กรุงเทพฯ และต่างจังหวัด รวมถึงโรงภาพยนตร์ชั้นสอง ในกรุงเทพฯ และปริมณฑล แม้ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้น จะมาจากปัจจัยเกี่ยวกับการขยายตัวและแข่งขันของโรง ภาพยนตร์มัลติเพล็กซ์รายใหญ่และรูปแบบการใช้ชีวิต แบบสมัยใหม่ของผู้ชมเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่ปัจจัยสำคัญคือ ต้นทุนในการปรับเปลี่ยนอุปกรณ์เป็นดิจิทัลทั้งหมด ที่ใช้ งบประมาณสูงจนอาจไม่คุ้มค่าต่อการลงทุน

ในส่วนของ “หนังเร่” และ “หนังกลางแปลง” ซึ่งเป็น เส้นทางสุดท้ายในการเดินทางของการนำเสนอภาพยนตร์ จากเดิมสามารถนำฟิล์มหนังที่ผ่านการฉายจากระบบโรง มาให้ทำการเช่าฉายกลางแปลงได้ ก็ไม่สามารถดำเนินการ ได้อีกต่อไปเนื่องจากต้องใช้อุปกรณ์เครื่องฉายและ ไฟล์หนังในรูปแบบดิจิทัลเช่นเดียวกับโรงภาพยนตร์

หนังกลางแปลง เคยเป็นกิจกรรมยามค่ำคืน เป็นแหล่ง พบปะสังสรรค์ เมื่อเสร็จสิ้นจากการทำงานในช่วงกลางวัน โดยเฉพาะชาวบ้านที่อยู่ไกลจากโรงภาพยนตร์ แม้จะมีช่วง ที่หนังกลางแปลงถูกลดทอนความนิยมจากเทคโนโลยีรับ ชมภาพยนตร์รูปแบบใหม่ เช่น ในยุคของเครื่องเล่นวีดีโอ จนถึงยุคเฟื่องฟูของหนังแผ่นทั้งวีซีดีและดีวีดี รวมทั้งการ ขยายตัวของโรงภาพยนตร์ทันสมัยตอบโจทย์สภาพสังคม

วัฒนธรรมในยุคใหม่ที่กระจายสู่หัวเมืองในต่างจังหวัดอย่างต่อเนื่อง แต่หนังกลางแปลงก็ยังมีให้เห็นอยู่จากการฉายด้วยระบบฟิล์ม ทำให้ผู้สร้างสามารถนำเสนอภาพยนตร์ไปสู่ผู้คนในช่องทางที่ไม่ใช่โรงภาพยนตร์ด้วยหนังกลางแปลงตั้งแต่ในเมืองใหญ่จนถึงพื้นที่ห่างไกล

การมาถึงของ “ยุคดิจิทัล” ทุกกระบวนการได้เปลี่ยนแปลงเส้นทางเดินของฟิล์มหนังจากที่เคยเริ่มถูกจัดจำหน่ายให้นำฉายที่โรงหนังชั้นหนึ่งสู่โรงหนังชั้นสองและโรงหนังในต่างจังหวัดจนเป็นหนังกลางแปลงไปเป็นการใช้ระบบไฟล์ดิจิทัลสำหรับฉายด้วยการระบุรหัสไฟล์ให้ตรงกับรหัสของเครื่องฉายเท่านั้น และอาจจบกระบวนการไว้ที่การฉายโรงภาพยนตร์ จนมีการคาดการณ์และทำนายว่าจะถึงยุคสิ้นสุดของหนังกลางแปลงในเร็ววันนี้

โครงการวิจัยนี้ สนใจศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบฉายภาพยนตร์จากระบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัลที่ส่งผลกระทบต่อหนังกลางแปลงในประเทศไทยเพื่อทราบถึงแนวทางการปรับตัวของหนังกลางแปลงในประเทศไทยในปัจจุบันและนำเสนอแนวทางการส่งเสริมหนังกลางแปลงในอนาคต

ปัญหาการวิจัย

- 1) การเปลี่ยนแปลงของระบบการฉายภาพยนตร์จากระบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัลส่งผลกระทบต่อหนังกลางแปลงในประเทศไทยอย่างไร
- 2) แนวทางการปรับตัวของหนังกลางแปลงในประเทศไทยเป็นอย่างไร
- 3) แนวทางในการส่งเสริมหนังกลางแปลงในประเทศไทยควรเป็นอย่างไร

กรอบแนวคิด

1. ทฤษฎีระบบสังคมและหน้าที่พื้นฐาน

Talcott Parsons (1970-1980, อ้างอิงใน สุรางค์ จันทวานิช, 2559: 165-167) อธิบายความหมายของ “ระบบสังคม” และ “หน้าที่” ว่า สังคมเป็นระบบ ในระบบสังคมนั้นมีหน้าที่ หมายถึงกลุ่มของกิจกรรมที่ดำเนินไปเพื่อ

สนองความต้องการของระบบสังคม การจะเข้าใจระบบสังคมได้พิจารณาจากหน้าที่พื้นฐาน 4 ประการประกอบด้วย

1) การปรับตัว (adaptation) คือการที่สังคมจัดให้มีการปรับตัวให้เข้ากับทุกสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมและความต้องการของระบบ หากสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมไม่ตรงกับความต้องการของระบบก็ต้องมีการปรับตัว

2) การบรรลุเป้าหมาย (goal attainment) คือสังคมต้องมีการกำหนดเป้าหมายและระบบต่างๆ ก็จะต้องทำหน้าที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักเช่น สังคมอเมริการะบุว่าเป็นสังคมประชาธิปไตยเป็นเป้าหมายหลัก ระบบต่างๆ ของสังคมก็ต้องทำหน้าที่เพื่อให้เข้าสู่การบรรลุเป้าหมาย

3) บูรณาการ (integration) คือ หน้าที่ในการทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันของระบบต่างๆ ซึ่งจะต้องดำเนินไปร่วมกัน เนื่องจากระบบสังคมประกอบด้วยระบบย่อยที่มีความแตกต่างกัน และมีกลุ่มกิจกรรมเฉพาะของตน จำเป็นจะต้องมีการดูแลให้เกิดการประสานสอดคล้องระหว่างระบบย่อยต่างๆ จึงต้องบูรณาการเข้าหากันและกัน

4) การรักษาแบบแผน (latency หรือ pattern maintenance) คือการรักษาและฟื้นฟูแรงจูงใจของปัจเจกชนและแบบแผน ของสังคม ในการจะขับเคลื่อนไปข้างหน้าด้วยกันนั้นจำเป็นที่จะต้องมีความร่วมมือร่วมกัน

งานวิจัยใช้ทฤษฎีนี้อธิบายรูปแบบวิธีของการปรับตัว เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ที่กลุ่มของสังคมตั้งเป้าไว้ในที่นี้คือการดำเนินการเชิงธุรกิจหรือการปรับตัวในรูปแบบอื่นของหนังกลางแปลง ต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการฉายภาพยนตร์จากระบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัล ซึ่งเป็นการปรับตัวที่สอดคล้องกับสังคมย่อยอื่นที่เกี่ยวกับหนังกลางแปลง

2. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

David Popenoe (1993, อ้างอิงใน มหาวิทยาลัยบูรพา,2554: ออนไลน์) อธิบายการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม ซึ่งมีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของผู้คน โดยสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มี 5 สาเหตุ ได้แก่

- 1) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและประชากร (the physical environment and population) 2) เทคโนโลยี (technology) 3) วัฒนธรรมอวัตถุ (nonmaterial culture) 4) กระบวนการทางวัฒนธรรม (cultural processes) 5) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ (economic development)

ในการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีตามแนวคิดของ Popenoe อธิบายถึงการได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลง เนื่องจากคนในสังคมที่ได้รับผลประโยชน์จากเทคโนโลยีนั้น นอกจากเทคโนโลยีจะทำให้มนุษย์ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมในการกระทำต่อกิจกรรมที่นำเอาเทคโนโลยีนั้นมาใช้แล้ว ยังอาจจะต้องสร้างระเบียบในการทำงานใหม่เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับเทคโนโลยีและยังกล่าวถึงการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ อาจทำให้เกิดความล่าช้าทางวัฒนธรรม (cultural lag) ซึ่งเป็นช่องว่างระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ที่กำลังปรับตัว ผู้วิจัยจึงนำแนวคิดนี้มาเป็นหลักเพื่อพิจารณา การปรับตัวของหนังกลางแปลงซึ่งเป็นมหรสพที่ดำเนินการในแบบดั้งเดิมมาร่วมศตวรรษกับภาวะเผชิญความท้าทายของยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนผ่านเทคโนโลยี

ทฤษฎีนี้มาใช้เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งมีสาเหตุหนึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากเทคโนโลยีที่ถูกคิดค้นขึ้น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงต่อกิจกรรมที่นำเอาเทคโนโลยีมาใช้ อย่างไร ทั้งในด้านธุรกิจและวัฒนธรรม

3. แนวคิดการดำเนินธุรกิจภาพยนตร์

ปีทมวดี จารูว (2547: 349-361) อธิบายโครงสร้างของธุรกิจภาพยนตร์ ด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ 1) การผลิต (production) 2) การจัดจำหน่าย (distribution) และ 3) การฉาย (exhibition) ซึ่งการจัดจำหน่ายเป็นขั้นตอนที่สองของธุรกิจภาพยนตร์ หลังจากการสร้างภาพยนตร์เสร็จแล้ว ผู้สร้างจะติดต่อทางโรงฉายผ่านทางคนกลาง เรียกว่าผู้จัดจำหน่าย บุคคลผู้นี้คือผู้ที่ประกอบการธุรกิจซื้อขาย หรือให้เช่าภาพยนตร์ อาจถือเป็นส่วนตัวหรือเป็นรูปแบบบริษัทก็ได้ ในต่างจังหวัดการจัดจำหน่ายภาพยนตร์ไทยจะดำเนินการโดย “สายหนัง” ซึ่งจะรับช่วงต่อจากผู้จัดจำหน่ายส่วนกลาง (กรุงเทพฯ) แล้วนำไปจำหน่ายให้กับ

โรงภาพยนตร์ในเขตของคน หรือส่งต่อไปยังผู้ซื้อทั่วไป ที่ต้องการนำไปขายเป็นหนังเร่ หนังกลางแปลง หรือขายตามงานบุญต่างๆ ในอดีตสายหนังจะเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการสร้างภาพยนตร์ไทยอย่างมาก ผู้วิจัยนำแนวคิดนี้มาเป็นแนวทางในการกำหนดความเข้าใจในบริบทของธุรกิจภาพยนตร์ในประเทศไทย จากความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่าย และโรงภาพยนตร์ รวมถึงตัวแปรจากปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้อง

สำหรับงานวิจัยนี้เริ่มต้นด้วยการใช้วิธีการอธิบายโดยสรุป (overview) ถึงภูมิหลังของความสัมพันธ์เกี่ยวกับหนังเร่และหนังกลางแปลงกับวิถีชีวิตของคนไทย ระบบสายหนังในประเทศไทยในปัจจุบัน และปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนผ่านระบบการฉายภาพยนตร์ในประเทศไทย โดยประมวลชุดข้อมูลจากหนังสือและเอกสารต่างๆ ตลอดจนลำดับเหตุการณ์ที่ปรากฏในสื่อสารมวลชน ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2553-2557 ร่วมกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์สายหนัง

โดยแยกเป็นกลุ่มสายหนัง ตามแนวทางการแบ่งระบบสายหนังที่สรุปจากงานวิจัยของ ชญานิน ณะสุทธาว (2554) ซึ่งแบ่งจำนวนสายหนังในประเทศไทย เป็น 4 สายได้แก่ สายตะวันออก สายเหนือและแปดจังหวัด สายอีสาน และสายใต้

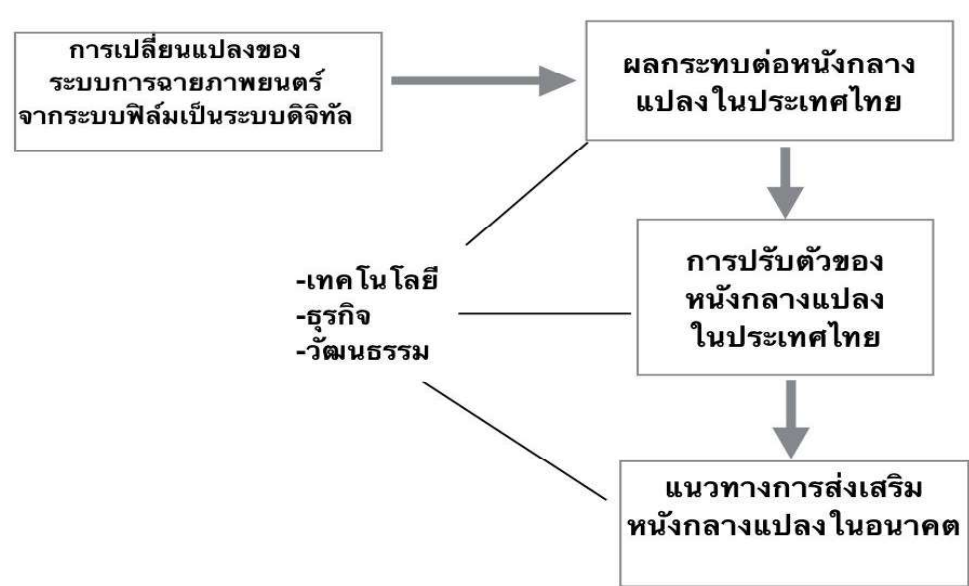
จากนั้นจะแสดงผลวิจัยในประเด็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงระบบการฉายภาพยนตร์ต่อหน่วยบริการหนังกลางแปลง นำเสนอข้อมูลกฎหมายเกี่ยวกับภาพยนตร์และกฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ ความคิดเห็นของผู้ประกอบการหนังกลางแปลงกับความเข้าใจต่อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ปัญหาหนังกลางแปลงกับการฉายในระบบดิจิทัลจากการสัมภาษณ์บุคคลที่ไม่ใช่ผู้ประกอบการหนังกลางแปลง ในมุมมองของความคิดเห็นที่ไม่มีส่วนได้เสียกับการดำเนินการ รวมถึงนำเสนอข้อเสนอแนะและข้อเรียกร้องจากผู้ประกอบการหน่วยหนังและสายหนังที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินนโยบายจากภาครัฐ

เนื้อหาต่อมาคือการวิเคราะห์แนวทางการปรับตัวของหนังกลางแปลง จากเทคโนโลยีการฉายที่เปลี่ยนแปลงจากระบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัล ซึ่งยึดตามแนวคิดการ

เปลี่ยนแปลงที่เกิดจากเทคโนโลยีทำให้เกิดผลกระทบหรือผลประโยชน์และการปรับตัวที่เกิดจากความไม่สอดคล้องของระบบสังคมแบบเดิม จึงต้องมีการปรับตัว โดยอธิบายจากการพิจารณาปัจจัยเชิงธุรกิจในการปรับตัวกับการดำเนินกิจการต่อไปของหนังกลางแปลง

ในส่วนท้ายคือการนำผลจากการวิเคราะห์แนวทางการปรับตัวของหนังกลางแปลง มาประเมินจาก บริบทต่างๆ ด้วยวิธีการวิเคราะห์ SWOT Analysis เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยในด้านต่างๆ ที่เป็นจุดเด่นและจุดด้อยของหนังกลางแปลง สำหรับหาแนวทางในการส่งเสริมหนังกลางแปลงในอนาคต ทั้งในเชิงการดำเนินธุรกิจและในเชิงวัฒนธรรม

ภาพที่ 1 กรอบการศึกษาการปรับตัวของหนังกลางแปลงต่อการฉายภาพยนตร์ในระบบดิจิทัล

ที่มา: จูติยา พจนานพิกษ์. การปรับตัวของหนังกลางแปลงในประเทศไทยต่อการฉายภาพยนตร์ในระบบดิจิทัล. กองทุนวิจัยและสร้างสรรค์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปี 2557 ภายใต้การกำกับดูแลของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559, 41.

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยการค้นคว้าข้อมูลต่างๆ มาทำการวิเคราะห์ ตั้งแต่การวิเคราะห์เอกสาร (document analysis) อาทิ พระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับการฉายภาพยนตร์และพระราชบัญญัติเกี่ยวกับลิขสิทธิ์มาประกอบกับการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ร่วมกับวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบอลหิมะ (snowball sampling) โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

- 1) กลุ่มผู้ประกอบการหน่วยบริการหนังกลางแปลง จาก 4 สายหนังในประเทศไทย ได้แก่ สายเหนือและแปดจังหวัด สายอีสาน สายใต้ สายตะวันออก
- 2) กลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับหนังกลางแปลง ในมิติด้านต่างๆ ใน 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านธุรกิจ คือ ตัวแทนผู้ประกอบการสายหนัง มิติด้านกฎหมาย คือ สำนักพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์ กระทรวงวัฒนธรรม ที่มีหน้าที่ดูแลกฎระเบียบข้อบังคับในการประกอบกิจการภาพยนตร์ และมิติด้านสังคม คือ สังคมเครือข่ายออนไลน์ที่เชื่อมโยงการสื่อสารในกลุ่มชาวหนังกลางแปลงในประเทศไทย

ตารางที่ 1 แสดงกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา	ประกอบการในสายหนัง	ลำดับ	ชื่อกลุ่มตัวอย่าง
กลุ่มผู้ประกอบการหน่วย บริการหนังกลางแปลง ในประเทศไทย	สายเหนือและแปดจังหวัด	1	ภาติณภาพยนตร์ เชียงใหม่
		2	ยินดีภาพยนตร์ เชียงใหม่
		3	ท่าพระภาพยนตร์ กรุงเทพฯ
	สายอีสาน	4	ฟิล์มทองภาพยนตร์ อุดรธานี
		5	เทพมงคลภาพยนตร์ ขอนแก่น
		6	ธนวัฒน์ภาพยนตร์ ขอนแก่น
	สายใต้	7	เกวลิณภาพยนตร์ ภูเก็ต
		8	เจริญทองภาพยนตร์ หาดใหญ่ สงขลา
	สายตะวันออก	9	ชาญชัยภาพยนตร์ จันทบุรี
กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา	มิติในด้านต่างๆ	ลำดับ	ชื่อกลุ่มตัวอย่าง
กลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้อง กับหนังกลางแปลงในมิติ ด้านต่าง ๆ	มิติด้านธุรกิจ	1	ผู้ประกอบการสายหนังบริษัทนาซีนเพ็กส์
		2	ผู้ประกอบการสายหนังบริษัทมูฟวี่พาร์ทเนอร์
		3	ผู้ประกอบการสายหนังสมานฟิล์ม จันทบุรี
	มิติด้านกฎหมาย	4	ผู้อำนวยการสำนักพิจารณาภาพยนตร์และ วีดิทัศน์ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวง วัฒนธรรม
	มิติด้านสังคม	5	ผู้ดำเนินการเว็บไซต์พีเพิลซีน

จากนั้นสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ที่ปรับปรุงจากแบบสอบถามสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างทดสอบจนสามารถกำหนดประเด็นคำถามเพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ (interview guideline) ซึ่งรวบรวมประเด็นจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยและใช้การสัมภาษณ์แบบมีระบบ (structured interview) ถอดเทปสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยอาศัยเครื่องมือ SWOT Analysis แล้วสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณา อภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ภูมิหลังและสถานการณ์

หนังกลางแปลงในยุคที่ 1

ตั้งแต่มหรศพที่เรียกว่าภาพยนตร์หรือหนังได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของคนไทย โดยการนำเสนอออกฉายด้วยฟิล์ม โรงภาพยนตร์ของไทยในสมัยแรกเริ่ม ยังไม่มีความสะดวกสบายและไม่มีความแพร่หลายเหมือนอย่างในปัจจุบัน การเผยแพร่ภาพยนตร์ตามภูมิลำเนาต่างๆที่มีไซ้ในกรุงเทพมหานคร จึงเกิดหน่วยฉายภาพยนตร์เคลื่อนที่ซึ่งในระยะแรกถูกเรียกว่า “หน่วยปลุกนิยม” ซึ่งเริ่มก่อตั้งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ราวปี 2487 โดยการนำ

ภาพยนตร์ไปฉายในชนบทถิ่นทุรกันดาร พร้อมกับการจำหน่ายสินค้าของบริษัท การฉายแบบกลางแจ้ง หรือที่เรียกว่า หนังเร่ คือการฉายภาพยนตร์ในลักษณะการเร่ไปฉายตามสถานที่ต่างๆ ความนิยมของหนังเร่เชื่อมโยงเกี่ยวพันกับวิถีชีวิตของคนไทยมายาวนาน เป็นมหรสพที่เข้าไปมีบทบาทในงานบุญประเพณีต่างๆ หนังเร่ที่เจ้าภาพว่าจ้างให้ไปฉายและเปิดให้ประชาชนเข้าชมได้ฟรี เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานศพ งานครบรอบวันเสียชีวิต ไปจนถึงงานเกษียณ เรียกว่า “หนังกลางแปลง” (นพดล อินทร์จันทร์, 2554: 86) ส่วนหนังเร่ที่มีการจำหน่ายตั๋วเก็บค่าเข้าชมโดยการปิดวิก ล้อมเป็นรั้วด้วยผ้าหรือสังกะสี มักจะไปฉายในงานเทศกาล งานประจำปี หรือตามแหล่ง ชุมชนต่างๆ เรียกว่า “หนังล้อมผ้า” และหนังเร่ที่ถูกนำไปดึงดูดให้เกิดความสนใจในการซื้อสินค้า โดยสินค้าที่นิยมในยุค นั้น คือ ยาแก้ปวดต่างๆ เรียกหนังเร่ในลักษณะนี้ว่า “หนังขายยา” (มนัส กิ่งจันทร์, 2445: 44-45)

บรรยากาศของหนังเร่และหนังกลางแปลงในยุคอดีตเป็นแหล่งที่รวมตัวของประชาชนเพื่อเสพมหรสพที่เกิดขึ้นในละแวกใกล้บ้าน เป็นการพักผ่อนหลังเลิกงาน มีเจ้าภาพว่าจ้างให้ไปฉาย และเปิดให้ประชาชนเข้าชมได้ฟรีในงานบุญลักษณะต่างๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานศพ งานครบรอบวันเสียชีวิต ไปจนถึงงานเกษียณต่างๆ

ในช่วงปี พ.ศ 2515-2525 เป็นยุคเฟื่องฟูของหนังเร่และหนังกลางแปลง มีเจ้าภาพติดต่อย่าจ้างหนังกลางแปลงไปฉายในงานบุญประเพณี ตั้งแต่งานในระดับชุมชน เช่นงานประจำปี งานวัด งานเฉลิมฉลองของท้องถิ่น ส่วนงานในระดับครอบครัว เช่น งานบวช งานศพ งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เนื่องจากหนังกลางแปลงเป็นมหรสพที่ดึงดูดความสนใจ แสดงถึงความทันสมัยด้วยเทคโนโลยีที่น่าตื่นตาตื่นใจสำหรับผู้คนในยุคสมัยนั้น และยังแสดงถึงฐานะและศักดิ์ศรีของเจ้าภาพผู้จ้างงาน ซึ่งบางงานอาจมีการว่าจ้างหนังกลางแปลง มากกว่า 1 จอ

หนังกลางแปลงในยุคที่ 2

ในช่วงประมาณปี พ.ศ 2527-2536 โทรทัศน์เข้ามามีบทบาทเป็นสื่อบันเทิงที่สำคัญภายในบ้าน แม้ก่อนหน้านี้จะมีการออกอากาศของช่อง 4 บางขุนพรหม มาตั้งแต่

พ.ศ. 2497 แต่คนไทยส่วนใหญ่โดยเฉพาะในภูมิภาคยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงสื่อโทรทัศน์ที่มีราคาสูงประกอบกับระบบของสัญญาณเครือข่ายที่ยังไม่ได้ครอบคลุมไปทั่วประเทศในช่วงเวลานั้นหนังเร่และหนังกลางแปลงยังได้รับความนิยมจ้างงานในลักษณะเดิมอย่างต่อเนื่องแม้จะมีการปรับตัวเพื่อรับมือกับสื่ออื่นที่คนให้ความสนใจเช่นปรับเวลาการเริ่มฉายหลังจากจบละครที่ได้รับความนิยมในช่วงนั้น

หนังกลางแปลงในยุคที่ 3

ประมาณหลัง พ.ศ.2537 หลังเกิดการแพร่หลายของเทป VDO จนเป็นยุคเฟื่องฟูของแผ่น VCD และ DVD ยุคนี้อือเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน การจ้างงานของเจ้าภาพลดลงไปอย่างมากเนื่องจากผู้คนสามารถเข้าถึงสื่อภาพยนตร์ได้อย่างสะดวกและราคาถูกมากขึ้น หนังกลางแปลงในยุคหลังยังคงมีการจ้างงานในลักษณะงานประเพณีและงานบุญ ที่โดดเด่นในภาคเหนือ คือ การจ้างงานหนังกลางแปลงในงานประเพณีปอยหลวง ส่วนในภาคอีสานคืองานบุญแจกข้าว ที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับ โดยในแทบจะทุกภูมิภาคยังคงเหลือการจ้างงานในลักษณะงานเกษียณศาลเจ้าเป็นงานหลัก แต่งานศาลเจ้าในบางพื้นที่ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเมือง มีความเปลี่ยนแปลงการจ้างงานหนังกลางแปลงลดน้อยลงเนื่องจากสภาพแวดล้อมที่พื้นที่โล่งมีน้อยลงไม่เอื้ออำนวยให้สามารถจัดงานมหรสพได้ เช่น กรุงเทพมหานครและอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

จากอดีตที่หนังกลางแปลงเคยเป็นกิจกรรม ที่นอกเหนือจากให้ความสุข ความบันเทิงจากการรับชมเนื้อหาของภาพยนตร์แล้ว ยังเกี่ยวข้องกับบริบทในกิจกรรมเชิงสังคม ได้แก่ วิถีชีวิตแบบชุมชนในการดูหนังร่วมกัน ถือเป็น “กิจกรรมพิเศษ” ในวาระสำคัญของสังคม เช่น การฉายหนังกลางแปลงในงานบุญประเพณี การใช้หนังกลางแปลงในเชิงคติความเชื่อ คือ การแก้บน

แต่ปัจจุบัน วัฒนธรรมการดูหนังกลางแปลงแบบเดิมได้หายไป ทั้งปัจจัยทางสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนไป จากความเจริญในรูปแบบของชุมชนเมือง ความสะดวกในการเสพสื่อภาพยนตร์ผ่านช่องทางอื่น และการถูกแทนที่ด้วยกิจกรรมมหรสพที่เร้าใจมากกว่า เช่น วงดนตรี ซึ่งหน่วยบริการหลายแห่งก็ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบให้ระบบ

การฉายหนังกลางแปลงมีความทันสมัยมากขึ้นในระบบแสงสีเสียงเพื่อดึงดูดผู้ชม แต่ยังมีกลุ่มของหน่วยบริการบางแห่งที่ต้องการอนุรักษ์บรรยากาศของหนังกลางแปลงแบบดั้งเดิม ด้วยระบบการฉายแบบฟิล์ม ซึ่งกำลังเผชิญกับปัญหาด้านเทคโนโลยีของการปรับเปลี่ยนรูปแบบของการจัดจำหน่ายและระบบของการฉายภาพยนตร์ไปเป็นระบบดิจิทัลทั้งกระบวนการ

ธุรกิจภาพยนตร์และสายหนังในประเทศไทย
โครงสร้างของกระบวนการหลักๆ ในการดำเนินธุรกิจภาพยนตร์ คือ

- 1) ขั้นตอนการผลิตภาพยนตร์ (production)
- 2) ขั้นตอนการจัดจำหน่ายภาพยนตร์ (distribution)
- 3) ขั้นตอนการฉายเพื่อเผยแพร่และนำเสนอภาพยนตร์ (exhibition)

ในขั้นตอนของการจัดจำหน่ายภาพยนตร์ คือการดำเนินการหลังจากที่ภาพยนตร์ถูกสร้างหรือผลิตเสร็จสิ้นแล้ว ผู้สร้างจะติดต่อบริษัทหรือกลุ่มบุคคลซึ่งเป็นคนกลางเรียกว่า ผู้จัดจำหน่ายหรือพ่อค้าคนกลาง เพื่อส่งภาพยนตร์

ไปสู่ขั้นตอนของการฉาย คือการจัดฉายในโรงภาพยนตร์เป็นหลัก โดยการจัดจำหน่ายในต่างจังหวัด จะถูกดำเนินการโดยกลุ่มบุคคล ที่เรียกว่า “สายหนัง” นำไปรับช่วงต่อเพื่อจัดจำหน่ายให้กับโรงภาพยนตร์ ในเขตภูมิภาคหรือในจังหวัดที่ได้ลิขสิทธิ์ เมื่อภาพยนตร์ในรูปแบบฟิล์มถูกจัดฉายในโรงภาพยนตร์ตามปกติเสร็จสิ้นแล้ว ฟิล์มภาพยนตร์เหล่านั้นจะถูกส่งต่อไปยังกลุ่มของผู้ให้บริการหนังเร่หรือหนังกลางแปลง นำไปจัดฉายต่อไป สายหนังจึงมีความสำคัญต่อการนำส่ง “หนัง” ไปสู่หน่วยบริการหนังเร่และหนังกลางแปลง และมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ของผู้ประกอบการหนังเร่และหนังกลางแปลง

ในงานวิจัยนี้ได้สรุปการแบ่งสายหนังในประเทศไทยโดยใช้แนวทางจากงานวิจัย เรื่อง “ผลกระทบจากการขยายกิจการโรงภาพยนตร์มัลติเพล็กซ์ต่อระบบสายหนังในประเทศไทย” (ชฎานิน ณะสุขถาวร, 2554) และได้ปรับปรุงข้อมูลเกี่ยวกับชื่อสายหนัง สำนักงานย่อย และบริษัทจัดจำหน่ายภาพยนตร์ที่ให้สิทธิ์จัดจำหน่ายกับสายหนังเพิ่มเติม โดยสรุปเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 2 การแบ่งสายหนังในประเทศไทย การได้รับสิทธิ์และพื้นที่ให้บริการ

สายหนัง	ชื่อสายหนังผู้ให้บริการ	บริษัทภาพยนตร์ที่ได้รับสิทธิ์	พื้นที่ให้บริการกับหน่วยหนังกลางแปลง
สายเหนือ และแปดจังหวัด	บริษัทนาซีนเพลิกซ์จัดจำหน่ายภาพยนตร์ กลางแปลงเขตภาคเหนือและแปดจังหวัด	รับภาพยนตร์จากทุกค่าย ทั้งไทยและต่างประเทศ	35 จังหวัด ได้แก่ เชียงราย น่าน พะเยา เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน แพร่ ลำปาง ลำพูน อุตรดิตถ์ อุดรธา ลพบุรี สิงห์บุรี อ่างทอง ชัยนาท อุทัยธานี นครสวรรค์ กำแพงเพชร เพชรบูรณ์ สระบุรี พิษณุโลก สุโขทัย พิจิตร ตาก นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร นนทบุรี สมุทรปราการ ปทุมธานี และกรุงเทพมหานคร

สายหนัง	ชื่อสายหนังผู้ให้บริการ	บริษัทภาพยนตร์ที่ได้รับสิทธิ์	พื้นที่ให้บริการกับหน่วยหนังกลางแปลง
สายอีสาน	1.บริษัทไฟว์สตาร์เน็ท เวิร์ค จำกัด มีศูนย์อยู่ที่ นครราชสีมา	รับภาพยนตร์ต่างประเทศ ของ Warner Bros, 20 th Century Fox, Sony และ Walt Disney และ ภาพยนตร์ ไทยของ RS GTH (GDH) ไฟว์สตาร์ และ M39	20 จังหวัด ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุดรธานี อุบลราชธานี บึงกาฬ
	2.บริษัทมูฟวี่พาร์ท เนอร์ จำกัด มีศูนย์ที่บุรีรัมย์	รับภาพยนตร์จากสหมงคลฯ เป็นหลัก ค่ายโมโนฟิล์มและ ค่ายหนังอิสระ รวมหนังไทย และหนังต่างประเทศ	
	3.บริษัทเนวาด้า เ็นเตอร์เทนเมนท์ จำกัด มีศูนย์อยู่ที่ อุบลราชธานี	รับภาพยนตร์จากค่าย UIP, M Picture และพระนครฟิล์ม	
สายใต้	บริษัทโกลีเทียม เอ็น เตอร์เทนเมนท์ มีศูนย์อยู่ที่กรุงเทพฯ	รับภาพยนตร์จากทุกค่าย ทั้ง ไทยและต่างประเทศ	14 จังหวัด ได้แก่ ชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี พังงา ภูเก็ต กระบี่ นครศรีธรรมราช ตรัง พัทลุง สตูล สงขลา ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส
สายตะวันออก	บริษัทสมานฟิล์ม มีสำนักงานที่ อ.กบินทร์บุรี ระยอง ชลบุรี และ จันทบุรี	รับภาพยนตร์จากทุกค่าย ทั้ง ไทยและต่างประเทศ	8 จังหวัด ได้แก่ ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ตราด ฉะเชิงเทรา สระแก้ว ปราจีนบุรี และนครนายก

แต่ละสายหนังที่ได้รับลิขสิทธิ์ในการดูแลพื้นที่ใน
ขอบเขตของตน จะเป็นผู้ที่ให้บริการในการเช่าหนังกับ
ผู้ประกอบการหน่วยบริการหนังกลางแปลง ซึ่งมีทั้งใน
รูปแบบที่เป็นสมาชิกกับสายหนังและไม่จำเป็นต้องเป็น
สมาชิก แต่ถ้าหากหนังเรื่องนั้นไม่มีฟิล์มอยู่ในสต็อกของ
สายหนังในส่วนภูมิภาคหรือจังหวัดที่หน่วยบริการตั้ง
อยู่เป็นคนละจุดกับที่ตั้งของสำนักงานสายหนัง จะต้อง
มีการนำส่งหนังโดยวิธีการต่างๆ เช่นทางรถทัวร์ รถไฟ
และอาจมีการนำส่งโดยเครื่องบิน ถ้าหากฟิล์มของหนัง
เรื่องนั้นมีความต้องการจะนำไปฉายด่วน ให้ตรงกับความต้องการ
ของเจ้าภาพ

กติกาของการเช่าส่วนใหญ่กำหนดให้เช่าได้เพียง 1 วัน
1 คืน คือเมื่อทำการฉายเสร็จในคืนนั้น วันรุ่งขึ้น ต้องนำส่ง
กลับแก่สายหนังทันที ปัจจุบันฟิล์มภาพยนตร์เรื่องใหม่ๆ
มิให้เช่าน้อยลงจากบางสายหนัง และในบางสายหนังไม่มี
ฟิล์มหนังใหม่ให้เช่าอีกแล้วเช่น สายใต้และสายตะวันออก
ที่แม้จะมีฟิล์มใหม่ให้เช่าแต่คิดค่าเช่าในราคาสูง เนื่องจาก
ต้องส่งฟิล์มภาพยนตร์ผ่านทางสายหนังธนชาตเพื่อกู้
อีกทอดหนึ่ง ส่วนในสายอีสานมีการให้เช่าหนังสำหรับ
นำไปฉายกลางแปลงในรูปแบบดิจิทัล โดยบริษัทมูฟวี่
พาร์ทเนอร์เป็นผู้ได้รับลิขสิทธิ์จากบริษัทสหมงคลฟิล์ม
มาแล้วในระยะหนึ่ง จนในช่วงต้นปี พ.ศ. 2559 บริษัท

รนาซิเนเพลิกซ์ได้เริ่มให้เข้าหนังในระบบดิจิทัล ในเขตสายเหนือและแปดจังหวัด โดยมีการให้เข้า ทั้งระบบเครื่องฉายและระบบไฟล์ฮาร์ดิสก์ ซึ่งหนัง ส่วนใหญ่ที่ให้เข้าในรูปแบบนี้ได้รับลิขสิทธิ์มาจากบริษัท สหมงคลฟิล์มเช่นกัน แต่ยังมีหนังให้เลือกในจำนวน ไม่มากนัก

ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการเปลี่ยนผ่านระบบ การฉายภาพยนตร์ในประเทศไทย มีดังนี้

1. ข้อตกลงจากสตูดิโอยักษ์ใหญ่ในฮอลลีวูด กลุ่มผู้ผลิตภาพยนตร์ 6 สตูดิโอใหญ่ในอเมริกา ได้แก่ Paramount Universal Warner Fox Disney Sony ได้ประชุม กันว่า จะกำหนดมาตรฐานภาพยนตร์ที่จะฉายในระบบ ดิจิทัล โดยระบุข้อกำหนดที่เรียกว่า DCI Compliance คือการกำหนดมาตรฐานคุณภาพของไฟล์ที่จะนำไปฉาย ในโรงภาพยนตร์ ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ในวงการภาพยนตร์ต่อการก้าวสู่ระบบดิจิทัลอย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม (ยุพยงค์ ลีวลักษณ์, สัมภาษณ์, 2553, อ้างอิงใน ดนุวัฒน์ เจตนา, 2553)
2. เทคโนโลยีและต้นทุน เกี่ยวกับความสะดวกใน การพิมพ์สำเนาฟิล์มเพื่อฉาย (copy) สามารถดำเนินการ ด้วยระบบดิจิทัลและเสร็จสิ้นงานเป็นระบบไฟล์ สามารถ บันทึกในรูปแบบ DVD ฮาร์ดดิสก์ ส่งผ่านดาวเทียมหรือ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ต ให้กับโรงภาพยนตร์ที่ได้รับสิทธิ์ และมีระบบรหัสรับสัญญาณ ทำได้อย่างสะดวก รวมทั้ง ลดต้นทุนในการผลิตและยังให้คุณภาพของการฉายที่ไม่ ลดลงแม้จะถูกฉายหลายครั้ง ซึ่งแตกต่างจากในระบบฟิล์ม
3. การตอบรับต่อระบบดิจิทัลจากโรงภาพยนตร์ และสายหนังในประเทศไทย ผู้ประกอบการโรงภาพยนตร์ รายใหญ่ในประเทศไทย คือ เมเจอร์ซีนเพลิกซ์และ เอสเอฟซีนม่าได้ส่งสัญญาณตอบรับกับการเปลี่ยนผ่านไป สู่การฉายในระบบดิจิทัลมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 โดยมีการ ปรับปรุงโรงภาพยนตร์ทั้งที่มีอยู่แล้วและที่กำลังสร้างใหม่ ให้รองรับระบบการฉายดิจิทัลในระดับ 4k ร่วมกับการ ปรับปรุงเทคโนโลยีแสง เสียง และการฉายภาพยนตร์แบบ พิเศษอื่นๆ เพื่อนำความทันสมัยของระบบดิจิทัลมาดึงดูด ผู้ชม (วิชา พูลวรลักษณ์, บทสัมภาษณ์ในหนังสือพิมพ์ฐาน เศรษฐกิจ, 2554)

ในส่วนของผู้ประกอบการสายหนังในประเทศไทย ซึ่งเป็นผู้ได้รับสิทธิในการจัดจำหน่ายภาพยนตร์เพื่อกระจาย ภาพยนตร์ไปสู่ภูมิภาคได้ตอบรับกับระบบการฉายภาพยนตร์ แบบดิจิทัลเช่นกันเนื่องจากเห็นว่า ในกระบวนการนำ ภาพยนตร์ออกฉายในโรงภาพยนตร์สามารถทำได้ อย่าง สะดวก รวดเร็วขึ้นกว่าในระบบฟิล์ม สามารถตอบสนอง กับความต้องการของผู้ชมในยุคปัจจุบัน ที่ต้องการชม ภาพยนตร์ที่สดใหม่

ผลการวิจัย

1. ผลกระทบการเปลี่ยนแปลงของระบบการฉาย ภาพยนตร์จากระบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัลต่อหนังกลาง แปลงในประเทศไทย

ผู้วิจัยจำแนกผลกระทบออกเป็น 2 รูปแบบ คือ ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงระบบฉายต่อกลุ่ม ผู้ประกอบการหน่วยบริการหนังกลางแปลง และผลกระทบ ต่อหนังกลางแปลงในด้านกฎหมายและนโยบายจากภาครัฐ

1.1 ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงระบบฉาย ที่มีต่อกลุ่มของผู้ประกอบการหน่วยบริการหนังกลางแปลง ได้แก่

- 1) การไม่มีฟิล์มให้ฉายต่อไป ผลกระทบ ที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการฉายภาพยนตร์จากระบบ ฟิล์มเป็นระบบดิจิทัล กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างหน่วยบริการ หนังกลางแปลงส่วนใหญ่ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงการฉาย ภาพยนตร์เป็นระบบดิจิทัล ส่งผลกระทบต่อหน่วยบริการ เป็นอย่างมาก เนื่องจากโรงภาพยนตร์ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศได้เปลี่ยนระบบการฉายไปสู่การเป็นระบบ ดิจิทัลทั้งหมดแล้ว จึงไม่มีฟิล์มสำหรับส่งต่อให้หน่วย หนังกลางแปลงนำไปฉายได้ แม้ว่าในบางสายหนังจะยังมี ฟิล์มให้เข้าไปฉายอยู่ แต่ในเวลาอีกไม่กี่ปี ฟิล์มเหล่านั้น ก็จะชำรุดไปเรื่อยๆ และไม่มีฟิล์มที่ผลิตขึ้นมาใหม่ หน่วย บริการหนังกลางแปลงภาคภาพยนตร์เชียงใหม่ระบุว่า “โรงภาพยนตร์ในเชียงใหม่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการ ฉายภาพยนตร์เป็นระบบดิจิทัลทั้งหมด ที่โรงภาพยนตร์ วิสต้าเปลี่ยนมาได้ประมาณ 2 ปีแล้ว แต่วิสต้าจะต่างกับ เมเจอร์และเอสเอฟ เพราะยังไม่มี 3D มีแค่ 2D ธรรมดา

ใน 7 โรงคือเป็นดิจิทัลทั้งหมด มีเครื่องฉายฟิล์มอยู่ 1 เครื่อง วางไว้เฉยๆ ซึ่งหนังตัวอย่างก็มาเป็นไฟล์ ไม่มีการพิมพ์ฟิล์มสำหรับฉายโรงหนังแล้ว» (วิวัฒน์ ยุทธเวทย์, สัมภาษณ์, 9 กรกฎาคม 2558)

2) ความไม่สะดวกในการลงทุนเพื่อเปลี่ยนระบบเครื่องฉายของหนังกลางแปลงให้รองรับการฉายแบบดิจิทัล ซึ่งต้องใช้เงินลงทุนในส่วนเครื่องฉายใหม่ หลายหน่วยบริการไม่ได้มีงบประมาณในส่วนนี้ รวมทั้งการจะนำไฟล์แบบดิจิทัลจากโรงภาพยนตร์มาฉายต่อเหมือนที่เคยทำในระบบฟิล์มจะไม่สามารถทำได้เนื่องจากลักษณะการใช้งานของไฟล์จะถูกล็อคไว้เฉพาะกับเครื่องฉายที่ได้ถูกระบุรหัสเท่านั้น โดยราคาของการจ้างเหมาหน่วยบริการหนังกลางแปลงในแต่ละสายและแต่ละภาคมีราคาค่าจ้างที่ไม่แตกต่างกันมากนัก สำหรับการฉายในระบบฟิล์ม หลักการกำหนดราคาค่าบริการจะขึ้นอยู่กับค่าเช่าหนังจากสายหนังเป็นหลัก ประกอบกับค่าเช่าอุปกรณ์ ขนาดจอฉาย เครื่องฉาย และการจัดการต้นทุนโดยรวม ที่แต่ละหน่วยประเมินในการตั้งราคาสำหรับหน่วยบริการของตน โดยทุกหน่วยบริการจะมีตัวเลือก ในลักษณะแพ็คเกจ คือราคาแบบจ้างเหมารวมหนังอายุกลางๆ 2 เรื่อง แล้วเสนอราคาต่อเจ้าภาพ และตกลงกันในราคาที่พอใจต่อทั้งสองฝ่าย ส่วนตัวแปรอื่นๆ ที่ส่งผลต่อราคา ได้แก่ ในกรณีที่สายหนังไม่มีหนังเรื่องที่เจ้าภาพต้องการ โดยจะต้องทำการเช่าฟิล์มต่อมาจากสายหนังเขตอื่นก็จะทำให้ราคาสูงขึ้น และการเช่าหนังในระบบดิจิทัลมาฉายแบบรวมราคาค่าเช่าทั้งระบบเครื่องฉายและระบบไฟล์ฮาร์ดดิสก์ เริ่มต้นเฉพาะส่วนนี้ที่ราคา 10,000 บาท ปัจจุบันคือตัวหนังและจำนวนเรื่องที่เลือก โดยยังไม่รวมราคาส่วนอื่นๆ ของหน่วยบริการ เช่น จอ เครื่องเสียง รถ และพนักงานประจำหน่วย

แต่ในกลุ่มของหน่วยบริการหนังกลางแปลงภาคอีสาน มีสายหนังที่ให้บริการเช่าหนังในรูปแบบไฟล์ดิจิทัล จึงไม่มีผลกระทบเกี่ยวกับหนังที่จะนำมาฉายมากนัก แต่มีผลกระทบในเรื่องการเปลี่ยนระบบเครื่องฉายของหน่วยบริการที่ต้องใช้เงินลงทุน

3) ความรู้สึกต่อรูปแบบของการฉายที่แตกต่างไป กลุ่มตัวอย่างจากหลายหน่วยบริการได้แสดงความคิดเห็น เกี่ยวกับบรรยากาศและอารมณ์ของการดู

หนังกลางแปลงที่ไม่ใช่ในระบบฟิล์มว่า ให้ความรู้สึกที่แตกต่างกันเช่น หน่วยบริการหนังกลางแปลงชาลัชยาภาพยนตร์ จันทบุรี กล่าวว่า “การดูหนังแบบฟิล์มได้อรรถรสการดูหนังมากกว่าที่ทำเป็นแบบดิจิทัล ที่เคยไปชมในโรงหนังดิจิทัล คิดว่าสามารถเก็บรายละเอียดได้น้อย เพราะภาพเป็นมิติเดียวกันไปหมดเลย คนอื่นก็จะพูดเหมือนกันว่า อารมณ์มันไม่เหมือนกัน”(ชาลัชยา อัดดาหาญ, สัมภาษณ์, 23 ตุลาคม 2558)

1.2 ผลกระทบในด้านกฎหมายต่อหนังกลางแปลง การปรับเปลี่ยนอุปกรณ์การฉายจากแบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัลเต็มรูปแบบอาจไม่ใช่สิ่งที่คุ้มค่า

ต่อการลงทุนของหน่วยบริการหนังกลางแปลงหลายราย ประกอบกับสายหนังไม่ได้ได้รับอนุญาตทางลิขสิทธิ์จากเจ้าของภาพยนตร์ โดยเฉพาะภาพยนตร์จากต่างประเทศในการนำไฟล์แบบดิจิทัลไปให้เช่าช่วงต่อได้ รวมถึงกระบวนการของการฉายที่มีการกำหนดครະบຸກรหัสระหว่างตัวเครื่องฉายกับรหัสของไฟล์ฉาย และจะสามารถปลดรหัสได้เฉพาะผู้มีรหัสผ่าน (password) คือใช้กับเครื่องฉายตามจำนวนที่ถูกเช่าช่วงสิทธิ์เท่านั้น จึงมีหน่วยบริการหนังกลางแปลงบางรายหันไปใช้อุปกรณ์เครื่องฉายแบบโปรเจกเตอร์มาฉายภาพยนตร์กับจอภาพที่มีอยู่เดิม และรับงานโดยนำภาพยนตร์ในรูปแบบ แผ่น คีวีดี บลูเรย์ หรือกระทั่งการโหลดไฟล์ภาพยนตร์จากอินเทอร์เน็ตมารับงานจ้างฉายหนังกลางแปลง ซึ่งทางกฎหมายถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 และถ้าหากผู้ฉายไม่มีใบอนุญาตฉายภาพยนตร์ด้วย ก็ถือว่าผิดพระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. 2551 โดยผู้ที่สามารถแจ้งความดำเนินคดี คือผู้ที่ถูกละเมิดลิขสิทธิ์ ซึ่งสายหนังที่ได้รับสิทธิ์ในเขตต่างๆ จะเป็นผู้ดำเนินการ

หน่วยบริการหนังกลางแปลงส่วนใหญ่ ทราบว่ามีกฎหมายภาพยนตร์และกฎหมายลิขสิทธิ์ แต่มีบางส่วนที่ไม่ทราบข้อมูลรายละเอียดเช่น หน่วยบริการหนังกลางแปลงท่าพระภาพยนตร์ กล่าวว่า “ก็รู้ว่าผิดกฎหมายถ้ามีการนำแผ่นหรือไฟล์จากอินเทอร์เน็ตไปฉาย แต่ก็ไม่ได้มีหน่วยงานใดมาชี้แจงรายละเอียดว่าต้องทำอะไรถึงจะถูกต้องตามกฎหมาย ทุกหน่วยกลางแปลงอยากทำให้ถูกต้อง

แต่ไม่มีใครแนะนำ คือรู้ว่าตรงไหนคือผิดกฎหมาย แต่ไม่ทราบว่าจะต้องไปหาใครเพื่อที่จะทำให้ถูกต้อง หรือต้องทำอะไรเขาไม่อยากจะฉายหนังแบบต้องมองซ้าย มองขวา อยากจะฉายอย่างสบายใจด้วยฟิล์ม 35 มม.” (สุทิน หวังโพนุลย์, สัมภาษณ์, 29 พฤษภาคม 2559)

นอกจากนี้ยังมีข้อมูลอีกหลากหลายที่ถูกส่งต่อ ในกลุ่มของหน่วยบริการ ได้แก่

- 1) มีบางหน่วยบริการที่ได้ลิขสิทธิ์ให้สามารถนำ ฟิล์มดิจิทัลไปฉายด้วยเครื่องฉายแบบโปรเจ็กเตอร์ได้
- 2) การฉายในระบบดิจิทัลไม่สามารถฉายหนังไทย ได้แต่ฉายหนังต่างประเทศได้เพราะบริษัทผู้ผลิต ไม่สนใจดำเนินการฟ้องร้อง

- 3) ผู้ประกอบการไม่มีทางเลือกเนื่องจากไม่มีฟิล์ม ให้ฉายแล้วจึงต้องละเมิดด้วยการฉายหนังจากแผ่นหรือไฟล์

ในด้านนโยบายจากภาครัฐ ผู้อำนวยการสำนักพิจารณา ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ กล่าวถึงการกระทำความผิดเกี่ยวกับการฉายภาพยนตร์ว่า “การละเมิดพระราชบัญญัติถือว่าเป็นอาญาแผ่นดิน ดำรวจต้องไปดำเนินการสอบถามว่ามีใบ อนุญาตหรือไม่ ในกฎหมายระบุว่าต้องมีการแสดงใบอนุญาต ให้เห็นชัดเจน ถ้าไม่สามารถแสดงได้ ดำรวจก็มีสิทธิดำเนินการยึดเครื่องฉายเป็นของกลางในการดำเนินคดีและต้องส่ง สำนวนให้กับสำนักภาพยนตร์ฯ ยืนยันและตรวจสอบ ใน กรณีที่มีการสูดคดี สำนักภาพยนตร์ฯ ต้องไปเป็นพยานในชั้น ศาล ส่วนในเรื่องลิขสิทธิ์ทางสำนักพิจารณาภาพยนตร์และ วีดิทัศน์ไม่เกี่ยวข้อง ต้องไปฟ้องกันตาม พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ เมื่อ ก่อนตอนยังไม่มี พ.ร.บ. ลิขสิทธิ์ ต้องไปฟ้องกฎหมายแพ่ง ตอนนีก็ไปขึ้นศาลทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมีการกำหนดโทษ ปรับ ส่วนทาง พ.ร.บ. ภาพยนตร์ฯ เป็นกฎหมายอาญา ไม่มี โทษจำคุกแต่ปรับในจำนวนสูง ถ้าหากมีการฟ้องร้องกัน 2 ความผิดใน 2 พ.ร.บ. คือ ฉายหนังที่ละเมิดผู้ได้รับสิทธิและ ไม่มีใบอนุญาตฉายหนังจะฟ้องร้องและขึ้นศาลเดียว โดยดูว่าเรื่องใดเป็นเรื่องหลัก ถึงแม้จะแบ่งกฎหมายคนละ ฉบับ เช่นถ้าขึ้นศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ และ มีเรื่องไม่มี ใบอนุญาตฉายหนัง ศาลทรัพย์สินฯ ก็ฟ้อง พ.ร.บ. ภาพยนตร์ 2551 เข้าไปด้วย เป็นการลดภาระทั้งของจำเลยและของ ราชการ (ประดิษฐ์ โพธิ์, สัมภาษณ์, 27 พฤษภาคม 2559)

ผู้ประกอบการหน่วยบริการหนังกลางแปลง และ ผู้ประกอบการสายหนังได้นำเสนอความคิดเห็นในประเด็น นโยบายจากภาครัฐเกี่ยวกับหนังกลางแปลง สรุปเป็น ประเด็นต่างๆที่น่าสนใจ ดังนี้

- หน่วยบริการหนังกลางแปลงต้องการความถูกต้อง ชัดเจน อยากให้แจ้งว่าต้องไปขึ้นทะเบียน ทำอะไร มีลำดับ ขั้นตอนอย่างไร พร้อมทั้งจะไปทำแต่ยังไม่มีคนขึ้นว่าควร จะเริ่มจากตรงไหน

- หน่วยบริการหนังกลางแปลง อยากให้ภาครัฐช่วย เอื้อประโยชน์ให้กับคนทำอาชีพนี้ ในการเห็นความสำคัญ ของการเป็นมหรสพสัญลักษณ์ที่คู่กับสังคมไทย เช่น รถหนังขายยาที่เป็นเครื่องหมายบ่งเิงแบบรากหญ้า อย่างน้อยก็ช่วยสนับสนุนการอนุรักษ์ในบางส่วนของช่วยได้

- ตัวแทนสายหนัง อยากให้ภาครัฐช่วยดูแลในเรื่องที่ เกี่ยวกับกฎหมายลิขสิทธิ์ เช่น เมื่อไปขอคำปรึกษาอยากได้ ความชัดเจน มีผู้ที่ให้คำแนะนำได้แต่ไม่ต้องตั้งหน่วยงาน ใหม่ขึ้นมาเพิ่ม

2. แนวทางปรับตัวของหนังกลางแปลงในประเทศไทย

ผลการวิจัยพบแนวทางการปรับตัวของหนังกลาง แปลง 4 ประการดังนี้

- 1) หน่วยบริการหนังกลางแปลงให้บริการฉาย ภาพยนตร์ในระบบดิจิทัลโดยใช้ไฟล์ฉายที่ผลิตลิขสิทธิ์ด้วยการฉายกับเครื่องโปรเจ็กเตอร์เพื่อความสะดวกของการ รับจ้างที่สามารถให้ผู้ว่าจ้างเลือกหนังใหม่ได้

- 2) สายหนังบางแห่งให้เช่าภาพยนตร์ในระบบ ดิจิทัลที่ได้รับลิขสิทธิ์จากบริษัทผู้สร้างภาพยนตร์

- 3) หน่วยบริการหนังกลางแปลงประกอบกิจการ เป็นอาชีพเสริมหรืองานอดิเรก โดยบางหน่วยปรับบริการ ประกอบธุรกิจหนังกลางแปลงให้เป็นส่วนหนึ่งในธุรกิจ ที่เกี่ยวข้องกัน 4) หน่วยบริการหนังกลางแปลงบางส่วน มีการปรับเป้าหมายจากการดำเนินการหนังกลางแปลงใน เชิงธุรกิจ เป็นการดำเนินกิจกรรมในเชิงอนุรักษ์ โดยแต่ละ แนวทางมีรายละเอียดดังนี้

- 1.1 หน่วยบริการหนังกลางแปลงมีการให้บริการ ฉายภาพยนตร์ในระบบดิจิทัลโดยใช้ไฟล์ฉายที่ผลิตลิขสิทธิ์

โดยในช่วงแรกมีการนำเครื่องฉายโปรเจกเตอร์ไปฉายแทนเครื่องฉายฟิล์ม โดยนำ“หนัง” ในลักษณะต่างๆ มาทำการฉาย เช่นการซื้อแผ่นคิวดีหรือบลูเรย์ที่วางขายในท้องตลาดทั้งแบบที่ถูกลิขสิทธิ์และผิดลิขสิทธิ์มาฉายถือเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ตามมาตรา 26 คือการกระทำแก่ภาพยนตร์ซึ่งเป็นหนึ่งในงานศิลปะที่ได้รับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ตามที่ระบุในมาตรา 4 โดยการแพร่ภาพสื่อวัสดุให้ประชาชนรับชม โดยเรียกเก็บเงินหรือผลประโยชน์ทางการค้าและการใช้วิธีการดาวน์โหลดหนังมาจากระบบอินเทอร์เน็ต แล้วนำมารวบรวมใส่ในฮาร์ดดิสก์เพื่อทำการฉายรับจ้างงานก็เป็นการกระทำที่ละเมิดลิขสิทธิ์เช่นกัน ซึ่งเป็นการปรับตัวที่เกิดขึ้นในระยะแรก โดยให้เหตุผลว่าสายหนังและผู้ผลิตภาพยนตร์ ไม่มีหนังใหม่ในรูปแบบฟิล์มให้เช่า

1.2 สายหนังบางแห่งให้เช่าหนังในระบบดิจิทัลที่ได้รับลิขสิทธิ์จากบริษัทผู้ผลิตภาพยนตร์โดยสายหนังบริษัทมูฟวี่พาร์ทเนอร์ ในเขตภาคอีสาน ได้รับลิขสิทธิ์จากบริษัทผู้ผลิตภาพยนตร์ให้สามารถนำไฟล์ดิจิทัลไปให้เช่าฉายเป็นหนังกลางแปลงได้ซึ่งผู้ประกอบการหน่วยบริการหนังกลางแปลงที่มีเงินทุนในการเปลี่ยนอุปกรณ์ได้ให้การตอบรับในวิธีการนี้และมีการเช่าในลักษณะฮาร์ดดิสก์เป็นไฟล์หนังที่ได้รับลิขสิทธิ์จากบริษัทผู้ผลิตและจัดจำหน่ายภาพยนตร์ให้สามารถนำไปฉายได้อย่างถูกต้องเป็นการปรับตัวในเชิงนโยบายของทางบริษัท และควบคุมด้วยความเข้มงวดในการแจ้งจับหากมีผู้ที่ละเมิดลิขสิทธิ์ที่บริษัทเป็นผู้ได้รับ ต่อมาในช่วงต้นปี พ.ศ. 2559 บริษัทนาซิเนเพ็กซ์ ซึ่งเป็นสายหนังรายใหญ่ในนามของสายเหนือและแปดจังหวัดได้เริ่มดำเนินการให้เช่าไฟล์หนังระบบดิจิทัล ในการฉายหนังกลางแปลงในเขตที่ได้รับสิทธิ์ โดยให้เช่าทั้งตัวเครื่องฉายแบบดิจิทัลและระบบไฟล์สำหรับฉาย คือไฟล์หนังที่รนาฯซื้อลิขสิทธิ์หนังมาเป็นลักษณะแบบกล่องฮาร์ดดิสก์ที่ต้องมีรหัสจึงจะเปิดได้ เมื่อฉายเสร็จก็ต้องส่งคืนตามกำหนดการเช่าถ้าไม่ส่งคืนจะมีการลื้อรหัสและนำไปฉายไม่ได้ เป็นระยะเริ่มต้นในการทดลองแต่ยังมีจำนวนเครื่องฉายระบบดิจิทัลในจำนวนน้อย มีให้เลือกเฉพาะจากค่าย

สหมงคลฟิล์มเท่านั้น และยังมีผู้ประกอบการหน่วยหนังกลางแปลงบางรายที่ลักลอบฉายในระบบดิจิทัลจากเครื่องโปรเจกเตอร์ด้วยไฟล์ที่ผิดลิขสิทธิ์โดยให้เหตุผลว่าการเช่าไฟล์หนังที่ถูกลิขสิทธิ์มีหนังให้เลือกน้อย ไม่มีหนังดังจากค่ายอื่น และมีราคาการให้เช่าที่สูง

1.3 หน่วยบริการประกอบกิจการหนังกลางแปลงเป็นอาชีพเสริมหรืองานอดิเรก จากการที่ผู้ประกอบการหน่วยบริการหนังกลางแปลงส่วนใหญ่เริ่มต้นการทำหน่วยหนังด้วยความรักและผูกพันต่อการฉายภาพยนตร์แบบกลางแปลง ทั้งจากกลุ่มที่มาจากครอบครัวที่ดำเนินกิจการด้านหนังกลางแปลงมาก่อน และจากกลุ่มที่มีความสนใจส่วนตัวและมีใจรัก จนบางคนสามารถประกอบเป็นอาชีพหลักได้ในเวลาหนึ่ง แต่เมื่อเข้าสู่ยุคแห่งการเปลี่ยนผ่านเจ้าของหน่วยบริการหนังกลางแปลงส่วนใหญ่ที่เข้าใจและยอมรับต่อสภาวะแวดล้อมจากปัจจัยหลักที่สำคัญ ได้แก่ เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง และความนิยมในการชมหนังกลางแปลงที่ลดน้อยลง จึงทำหน่วยบริการหนังกลางแปลงเป็นอาชีพเสริมหรืองานอดิเรก โดยอาจมีปรับปรุงให้หน่วยบริการสามารถขยายกลุ่มเป้าหมายไปปรับงานในรูปแบบอื่นได้ ซึ่งผู้ประกอบการเจ้าของหน่วยหนังส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้หลัก เช่น ธุรกิจส่วนตัว ให้เช่าระบบเครื่องเสียง เวที ซ่อมเครื่องฉาย ส่วนที่งานในหน่วยบริการ ก็มีอาชีพอื่น เช่น ขับแท็กซี่ ขับมอเตอร์ไซด์รับจ้าง ช่างรับเหมา เมื่อมีการเรียกจ้างหน่วยหนังกลางแปลงจึงค่อยมารวมตัวกัน

1.4 หน่วยบริการหนังกลางแปลงบางส่วนมีการปรับเป้าหมายจากการดำเนินการในเชิงธุรกิจ ไปเป็นการดำเนินกิจกรรมในเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากสายหนังยังมีฟิล์มหนังเก่าให้เช่าและการเปลี่ยนแปลงระบบเครื่องฉายต้องใช้เงินลงทุนสูงไม่คุ้มค่ากับการจ้างงานในปัจจุบัน จึงดำเนินการในรูปแบบเดิม คือ การฉายด้วยระบบฟิล์ม เนื่องจากพิจารณาจากปัจจัยเกี่ยวกับฟิล์มหนังที่คิดว่ายังมีอยู่ในระบบการเช่าจากสายหนังและสามารถขอเช่าเพื่อนำมาใช้ในกิจกรรมได้ เนื่องจากการเปลี่ยนระบบการฉายไปเป็นระบบดิจิทัลต้องใช้เงินลงทุนที่สูง ไม่คุ้มค่ากับการรับจ้างงาน ในกลุ่มนี้จึงเห็นว่าไม่จำเป็นต้องมีการลงทุนเปลี่ยนแปลงในเรื่อง

ระบบฉาย ประกอบกับในช่วงของการเปลี่ยนผ่านนี้ ทำให้มีโรงภาพยนตร์ที่เปลี่ยนระบบเครื่องฉายนำเครื่องฉายฟิล์มที่ไม่ได้ใช้แล้ว มาออกจำหน่ายให้กับกลุ่มคนที่สนใจ จึงมีกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่มีกำลังทุนทรัพย์หันมาสนใจทำหน่วยหนังกลางแปลงด้วยการการฉายในระบบฟิล์ม เพื่อเป็นงานอดิเรกในเชิงอนุรักษ์มากขึ้น

3. แนวทางการส่งเสริมหนังกลางแปลงในประเทศไทย ในอนาคต

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการประเมินปัจจัยจากบริบทในด้านต่างๆ ของหนังกลางแปลงในประเทศไทย ด้วย SWOT Analysis พบว่า

1.1 ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งของหนังกลางแปลง ได้แก่ ผู้ประกอบการหน่วยบริการหนังกลางแปลง ส่วนใหญ่ดำเนินการด้วยความรู้สึกรักและผูกพันในการฉายภาพยนตร์กลางแปลงด้วยฟิล์ม กลุ่มผู้ประกอบการหนังกลางแปลงมีเครือข่ายในการติดต่อสัมพันธ์กัน และ มีกลุ่มบุคคลที่ไม่ใช่ผู้ประกอบการหน่วยหนังกลางแปลงเป็นอาชีพ ให้ความสนใจในการอนุรักษ์หนังกลางแปลงในระบบฟิล์ม

1.2 ปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อนของหนังกลางแปลง ได้แก่ ผู้ผลิตภาพยนตร์เปลี่ยนไปใช้ระบบดิจิทัลทั้งกระบวนการ ไม่มีฟิล์มหนังใหม่ให้เช่าสำหรับฉายหนังกลางแปลง การเก็บรักษาดูแลฟิล์มเก่าทำได้ยากเป็นอุปสรรคต่อสายหนัง หน่วยบริการหนังกลางแปลงบางหน่วยที่ฉายในระบบดิจิทัลไม่เข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายภาพยนตร์และกฎหมายลิขสิทธิ์

1.3 ปัจจัยภายนอกที่เป็นจุดแข็งของหนังกลางแปลง ได้แก่ หนังกลางแปลงเป็นมรดกหนึ่งทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ในทุกภูมิภาคในปัจจุบันยังมีการฉายหนังกลางแปลงในงานแก็บและงานศาลเจ้า

1.4 ปัจจัยภายนอกที่เป็นจุดอ่อนของหนังกลางแปลง ได้แก่ ภาครัฐไม่มีแผนงานในการส่งเสริมหรืออนุรักษ์หนังกลางแปลงอย่างชัดเจน การบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำผิดพ.ร.บ.ภาพยนตร์ฯ และพ.ร.บ.ลิขสิทธิ์ยังไม่มีมาตรฐานชัดเจน ผู้ชมในยุคปัจจุบันไม่ให้ความสนใจกับหนังกลางแปลง

สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมหนังกลางแปลงในอนาคต โดยวิเคราะห์ในเชิงธุรกิจคือการส่งเสริมในฐานะที่หนังกลางแปลงเป็นอาชีพหนึ่ง และในเชิงวัฒนธรรมคือหนังกลางแปลงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ ผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวทางในการส่งเสริมจากผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ บริษัทผู้ผลิตและบริษัทจัดจำหน่ายภาพยนตร์ รวมถึงสายหนังควรจะดำเนินการเชิงนโยบายในการอนุญาตให้หนังกลางแปลงมีการฉายในระบบดิจิทัลด้วยการกำหนดเป็นมาตรฐานเดียวกัน ส่วนภาครัฐควรมีการให้ความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องและเท่าทันต่อเทคโนโลยีกับหน่วยหนังกลางแปลง อีกทั้งการดำเนินการเชิงนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม ในการส่งเสริมหนังกลางแปลงในฐานะเป็นมรดกเชิงวัฒนธรรม และในส่วนของภาคเอกชนหรือองค์กรต่างๆ สามารถร่วมกันส่งเสริมและอนุรักษ์หนังกลางแปลงโดยการนำหนังกลางแปลงไปฉายในงานกิจกรรมต่างๆ ทั้งการฉายในรูปแบบฟิล์มและแบบดิจิทัลที่ถูกลิขสิทธิ์ โดยอธิบายสรุปผลการศึกษาวิจัยเป็นแผนภาพดังนี้

อภิปรายผล

งานวิจัยนี้ มีสมมติฐานที่ตั้งไว้ก่อนการวิจัย คือ *“การปรับตัวของหนังกลางแปลง ต่อการฉายภาพยนตร์ในระบบดิจิทัล คือการอนุรักษ์ภาพยนตร์ด้วยรูปแบบฟิล์ม เนื่องจากการปรับเปลี่ยนไปฉายในระบบดิจิทัลเป็นการผิดกฎหมาย”*และจากผลการวิจัยได้พบว่าการปรับตัวของหนังกลางแปลงในปัจจุบัน สามารถปรับเปลี่ยนไปฉายในระบบดิจิทัลได้โดยไม่ผิดกฎหมาย ถ้าหากหนังที่นำไปฉายโดยการเช่าไฟล้จากสายหนังที่ได้รับอนุญาตทางลิขสิทธิ์จากผู้ผลิตภาพยนตร์ ส่วนการฉายภาพยนตร์ด้วยรูปแบบฟิล์มนั้น ยังมีการดำเนินการอยู่แม้จะลดจำนวนลงบ้างในบางภูมิภาค แต่ยังมีกลุ่มผู้ที่ผูกพันกับการฉายด้วยระบบฟิล์ม ทั้งในรูปแบบหน่วยบริการรับจ้างงานและรูปแบบการฉายเพื่ออนุรักษ์

จากการที่อุตสาหกรรมภาพยนตร์ในปัจจุบันได้ตอบรับการใช้ระบบดิจิทัลในทุกกระบวนการทั้งในการถ่ายทำ การจัดจำหน่าย และการฉายในโรงภาพยนตร์ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากเดิมที่เคยสามารถนำฟิล์มจากโรงภาพยนตร์ชั้นหนึ่งไปใช้ต่อได้ในโรงภาพยนตร์ชั้นสอง และโรงภาพยนตร์ในต่างจังหวัด จนถึงเส้นทางสุดท้ายคือนำฟิล์มให้กับหนังกลางแปลงได้ทำการเช่าไปฉายนั้นไม่สามารถดำเนินการได้อีกต่อไป เนื่องจากการฉายด้วยระบบไฟล์ดิจิทัล ต้องทำการกำหนดรหัสไฟล์เครื่องเล่นให้ตรงกับรหัสของเครื่องฉายที่ระบุในระยะเวลาที่กำหนดเท่านั้น ไม่สามารถนำไปใช้กับเครื่องฉายอื่นได้ ทำให้หนังกลางแปลงเกิดปัญหาขาดแคลนฟิล์มใหม่ สอดคล้องกับแนวคิดของ David Popenoe (1993, อ้างอิงใน มหาวิทยาลัยบูรพา, 2554: ออนไลน์) นักสังคมวิทยาและนักมนุษยวิทยาที่นำเสนอว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งมีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เมื่อมีสิ่งใหม่ที่ทันสมัยเกิดขึ้นในสังคม สังคมย่อมได้รับผลกระทบและมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจเป็นระดับกลุ่มหรือระดับโครงสร้างสังคม ขึ้นอยู่กับว่าคนในสังคมได้รับผลประโยชน์จากเทคโนโลยีนั้นมากหรือน้อย เพราะเทคโนโลยีทำให้มนุษย์ต้องเปลี่ยนพฤติกรรมในการกระทำต่อกิจกรรมที่นำเอาเทคโนโลยีมาใช้ เช่นเดียวกับที่อุตสาหกรรมภาพยนตร์ซึ่งเป็นโครงสร้างการผลิตขนาดใหญ่ ได้สรุปเป็นข้อตกลงที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของกลุ่ม และแนวคิดของ สุริชัย หวันแก้ว (2553) ที่อธิบายปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มาจากปัจจัยทางเทคโนโลยีเกี่ยวกับการประดิษฐ์คิดค้นส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลในสังคมปัจจุบัน ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องในวงจรของอุตสาหกรรมภาพยนตร์จำเป็นต้องมีการปรับตัว และส่วนใหญ่ขาดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางเดียวกัน เนื่องจากการลดต้นทุนแต่ไม่ได้ลดคุณภาพของภาพยนตร์ ทั้งในกระบวนการผลิต การจัดจำหน่ายและการฉายภาพยนตร์

ผลวิจัยยังสอดคล้องกับการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการถ่ายทำภาพยนตร์ระบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัลในประเทศไทย” (คุณวัฒน์ เจตนา, 2553) ที่พบว่าเทคโนโลยีดิจิทัล มีส่วนสำคัญอย่างมากที่ทำให้เกิด

การเปลี่ยนแปลงต่ออุตสาหกรรมภาพยนตร์ในภาพรวมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการถ่ายทำ (pre-production) ขั้นตอนการถ่ายทำ (production) ขั้นตอนหลังการถ่ายทำ (post-production) และขั้นตอนนำไปเผยแพร่ (exhibition) นับได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนแนวโน้มและปัจจัยต่างๆที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ 1) เกิดจากนวัตกรรมในยุคปัจจุบันที่ต้องการความสะดวกสบายและรวดเร็วในการทดแทนระบบเดิม ที่ยังมีความล่าช้าอยู่และมีคุณภาพที่ใกล้เคียงกับของเดิมมากที่สุด 2) เพื่อลดต้นทุนในกระบวนการสร้างภาพยนตร์ทั้ง 3 P จนกระทั่งการนำไปเผยแพร่

ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบจากการวิจัย โดยพิจารณาจากผลการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ในบริบทด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านความเป็นมาและลักษณะการดำเนินธุรกิจและสถานการณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นกับหนังกลางแปลง สรุปในส่วนของผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงระบบการฉายภาพยนตร์จากระบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัล ต่อหน่วยบริการหนังกลางแปลงในประเทศไทย พบว่าผู้ประกอบการหน่วยบริการหนังกลางแปลงส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพหนังกลางแปลงเป็นอาชีพหลัก ลักษณะของการจ้างงานหนังกลางแปลงในฉายในภาคต่างๆ ซึ่งแต่เดิมเป็นการจ้างงาน ในลักษณะงานบุญประเพณีในชุมชน งานบุญส่วนบุคคลได้มีจำนวนลดน้อยลง แต่ยังมีงานจ้างที่ต่อเนื่องคือ ในงานเก็บพื้นที่นิยมบนบานให้ประสพโชคกลางในการดำเนินธุรกิจ และได้มีการเพิ่มเติมการจ้างงานหนังกลางแปลงไปฉายในงานลักษณะที่เรียกว่า “งานอีเว้นท์” คือ การจัดงานกิจกรรมที่ถูกมีขึ้นในวาระพิเศษต่างๆ โดยงานที่นิยมจ้างหนังกลางแปลงไปฉายในปัจจุบัน ได้แก่ 1) งานที่ถูกกำหนดให้มีรูปแบบย้อนยุค เช่น งานฉลองต่างๆ งานกิจกรรม ของบริษัทหรือของชุมชน 2) งานที่เจ้าของสถานที่ต้องการนำหนังกลางแปลงไปเป็นกิจกรรมส่วนหนึ่งเพื่อเสริมบรรยากาศในบริเวณ เช่น งานแสดงสินค้าและงานของห้างสรรพสินค้าต่างๆ 3) งานในสถาบันการศึกษา คือเป็นการฉายเพื่อการศึกษาโดยการเรียนรู้จากเนื้อหาในภาพยนตร์ที่ฉายหรือฉายในงานกิจกรรมทั่วไปในสถาบัน

จากการตั้งคำถามในการวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์
หนังกลางแปลงในปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่าการเปลี่ยนแปลง
ของการจ้างงานหนังกลางแปลงเกิดจากบริบทของสังคม
ที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับเทคโนโลยีที่พัฒนาทำให้คน
ทั่วไปสามารถเข้าถึงการรับชมภาพยนตร์ในรูปแบบต่างๆ
ได้โดยง่าย ความนิยมของการชมหนังกลางแปลงในปัจจุบัน
จึงลดน้อยลง

การรับหนังไปฉายกลางแปลงของหน่วยบริการแต่ละ
เขตสายหนัง จะต้องเช่าและรับหนังจากสายหนังที่เป็นผู้ได้
รับลิขสิทธิ์ในสายหนังๆ เท่านั้น ไม่สามารถเช่าหนังข้ามสายได้
ปัจจุบันสายหนังภาคเหนือและแปดจังหวัดโดยบริษัท
ธนาชีเนเพล็กซ์ เป็นสายที่มีพื้นที่ให้บริการมากที่สุด คือ
ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันตก กรุงเทพมหานครและ
ปริมณฑล รวม 35 จังหวัด ในสายใต้และสายตะวันออก
ไม่มีความซับซ้อน เนื่องจากการระบุพื้นที่จังหวัด
ในภาคนั้นๆ ชัดเจน ส่วนในสายอีสาน หน่วยบริการสามารถ
ติดต่อเช่าหนังจากสายหนัง 3 สาย คือบริษัทไฟว์สตาร์เนชั่นเวิร์ค
บริษัทมูฟวี่พาร์ทเนอร์ และบริษัทเนวาด้าเอ็นเตอร์เทนเมนต์
ตามหนังที่แต่ละสายหนังเป็นผู้ได้รับลิขสิทธิ์จากบริษัท
ผู้ผลิตภาพยนตร์ โดยในแต่ละสายหนัง จะมีสำนักงาน
ย่อยหรือผู้รับสิทธิ์เป็นสายหนังรายย่อยไปดำเนินการต่อ
เพื่อความสะดวกในการกระจายหนังให้ไปให้ทั่วพื้นที่
โดยอาจตั้งในจังหวัดหลักๆ เพื่อให้บริการบริเวณ 2-4
จังหวัดใกล้เคียง ซึ่งถ้าหากมีการกระทำผิดกฎหมายถือ
เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ สายหนังหลักและสายหนังย่อย
ที่ได้สิทธิ์จะสามารถดำเนินการแจ้งความฟ้องร้อง
ต่อผู้ฝ่าฝืนได้ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์

เนื่องจากการจ้างงานหนังกลางแปลงในปัจจุบัน
ปรากฏในลักษณะ 3 รูปแบบหลักๆ คือ งานบุญประเพณี
งานแก้บน และงานอีเว้นท์ การสำรวจประเภทของ
หนังกลางแปลงที่ได้รับความนิยมจึงวิเคราะห์จากปัจจัย
ที่เกิดจากลักษณะในการจ้างงานของเจ้าภาพ คืองานที่ระบุ
เลือกหนังและงานที่ไม่ระบุเลือกหนัง ซึ่งสัมพันธ์กับราคา
การจ้างงานของหน่วยบริการ และปัจจัยที่ผู้ว่าจ้างนำมา
พิจารณาในการติดต่อจ้างงาน กล่าวคือ งานที่มีการระบุ
เลือกหนัง คืองานในลักษณะงานอีเว้นท์ที่จัดขึ้นเฉพาะกิจ

หรืองานบุญประเพณีที่ต้องการดึงดูดให้ผู้คนเข้ามาชม
หนังกลางแปลงด้วยหนังที่น่าสนใจเพื่อส่งผลต่อเป้าหมาย
ของการจัดงานหรือเพื่อเป็นหน้าเป็นตาของเจ้าภาพ
ซึ่งผู้จ้างงานลักษณะนี้จะเตรียมงบประมาณในระดับหนึ่ง
เนื่องจากราคาค่าเช่าหนังจากสายหนังของ “หนังใหม่” หรือ
“หนังดัง” จะสูงกว่าหนังเก่า และประเภทของหนังที่ได้รับ
ความนิยมคือหนังบู๊แอ็คชั่นและหนังตลก รวมทั้งเจ้าภาพ
ผู้จ้างงานอาจมีการพิจารณาเลือกหน่วยหนังจากปัจจัย
ด้านคุณภาพของเครื่องมือและอุปกรณ์ร่วมด้วย ส่วนงาน
ในลักษณะแก้บน มักไม่ได้ระบุเลือกหนัง เนื่องจากมีการ
ตั้งงบประมาณที่น้อยกว่า แต่อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้ว่าจ้าง
บางราย ที่จ้างหนังกลางแปลงไปฉายในงานบุญประเพณี
หรืองานเทศกาล ขอต่อรองราคาค่าบริการ เนื่องจากมอง
ว่าหนังกลางแปลงไม่ได้รับความสนใจจากผู้ชมงาน แต่
ต้องการแค่มีหนังกลางแปลงเพื่อไปประดับในงานเท่านั้น

การเปลี่ยนแปลงจากระบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัล
ส่งผลกระทบต่อหนังกลางแปลงอย่างชัดเจน คือ ไม่มีฟิล์มใหม่
เนื่องจากโรงภาพยนตร์ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ
ได้เปลี่ยนระบบการฉายไปเป็นระบบดิจิทัลทั้งหมด จึงไม่มี
ฟิล์มสำหรับส่งต่อให้หน่วยหนังกลางแปลงนำไปเช่าฉายได้
แม้ในสายอีสานจะมีบางสายหนังที่ให้บริการเช่าหนัง
ในรูปแบบไฟล์ดิจิทัลที่ได้รับลิขสิทธิ์ถูกต้องจากบริษัท
ผู้ผลิตภาพยนตร์ แต่ในบางหน่วยบริการที่ใช้เครื่องฉาย
ระบบฟิล์มอยู่ก่อน อาจไม่สะดวกในการเปลี่ยนเครื่องฉาย
ไปเป็นระบบดิจิทัลเพราะต้องมีการลงทุนในเรื่องการเงิน
รวมทั้งยังมีความคิดเห็นว่าการฉายในระบบดิจิทัล
ไม่สามารถให้ความรู้สึกละเอียดและบรรยากาศ เช่นเดียวกับการ
ฉายในระบบฟิล์ม

ในประเด็นที่เกี่ยวกับผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง
ระบบฉายที่มีต่อกลุ่มของผู้ประกอบการหน่วยบริการหนัง
กลางแปลง มี 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การไม่มีฟิล์มให้ฉายต่อไป
2) ความไม่สะดวกในการลงทุนเพื่อเปลี่ยนระบบเครื่องฉาย
และ 3) ความรู้สึกต่อรูปแบบของการฉายที่แตกต่างไป

ส่วนปัจจัยด้านกฎหมายที่สำคัญซึ่งส่งผลกระทบต่อกับ
หนังกลางแปลง มี 2 ประเด็นหลักคือ 1) หนังกลางแปลง
ในส่วนของการประกอบกิจการ 2) การนำภาพยนตร์ไป

ใช้สำหรับฉายกลางแปลง กล่าวคือ ผู้ประกอบการกิจการ
หนังกลางแปลง ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของโรงภาพยนตร์
ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ 2551
ต้องมีใบอนุญาตประกอบการ โดยผู้ประกอบการในเขต
กรุงเทพมหานครสามารถยื่นขอที่สำนักพิจารณาภาพยนตร์
และวีดิทัศน์ กระทรวงวัฒนธรรม ส่วนผู้ประกอบการ
ในต่างจังหวัดยื่นขอที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด โดยฐาน
ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ประกอบการหน่วยบริการหนังกลางแปลง
ในประเทศไทยยังอยู่ในระหว่างการรวบรวมของกระทรวง
วัฒนธรรม จึงไม่มีจำนวนสรุปเป็นตัวเลขที่ชัดเจน ส่วน
การนำภาพยนตร์ไปใช้สำหรับฉายโดยปกติที่ทำการฉาย
ในรูปแบบฟิล์ม หน่วยหนังกลางแปลงจะเช่าฟิล์มจากสาย
หนังในเขตพื้นที่ที่ประกอบการไม่สามารถเช่าข้ามสายได้
ถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ต่อสายหนังผู้ได้รับสิทธิ์ตาม
พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ ซึ่งหน่วยหนังกลางแปลงทุกหน่วย
รับทราบในกฎหมายนี้

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ทำให้
เกิดความสะดวกในการนำหนังในรูปแบบที่ไม่ใช่ฟิล์ม
มาฉาย จนเกิดประเด็นปัญหาที่เกี่ยวกับหนังกลางแปลง
ที่ฉายในระบบดิจิทัล เช่น ดีวีดี บลูเรย์ หรือการโหลดไฟล์
ดิจิทัลจากอินเทอร์เน็ต ไปทำการฉายกับเครื่องฉาย
โปรเจกเตอร์เพื่อรับจ้างงาน ถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์
ซึ่งผิดตามพร.บ.ลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ซึ่งผู้ประกอบการหน่วย
หนังกลางแปลงได้มีการรับข้อมูลที่ถูกส่งต่อกัน ได้แก่
การทราบว่ามียางหน่วยบริการที่ได้ลิขสิทธิ์ให้สามารถนำไฟล์
ดิจิทัลไปฉายด้วยเครื่องฉายแบบโปรเจกเตอร์ได้ การฉาย
ในระบบดิจิทัลไม่สามารถฉายหนังไทยได้แต่ฉายหนัง
ต่างประเทศได้เพราะบริษัทผู้ผลิตไม่สนใจดำเนินการฟ้องร้อง
และผู้ประกอบการหน่วยหนังกลางแปลงไม่มีทางเลือก
เนื่องจากไม่มีฟิล์มให้ฉายแล้วจึงต้องฉายด้วยวิธีการดังกล่าว
แต่ในขณะเดียวกันข่าวการแจ้งความจับกุมหน่วยหนังกลางแปลง
ที่กระทำผิดในลักษณะนี้ก็มีให้ทราบในกลุ่มของหนังกลางแปลง
เช่นกัน และมีการยืนยันจากสายหนังถึงการแจ้งความ
และดำเนินคดีจริง หากมีการละเมิดลิขสิทธิ์เกิดขึ้น

ในด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องและนโยบาย รวมถึงข้อคิด
เห็นจากภาครัฐ ได้แก่ 1) ผู้เกี่ยวข้องกันหนังกลางแปลง
เห็นว่าควรมีการให้ความรู้และคำปรึกษาเกี่ยวกับกฎหมาย
ภาพยนตร์และกฎหมายลิขสิทธิ์ ในด้านระเบียบวิธี
ในการปฏิบัติรวมถึงสนับสนุนให้มีการฉายในงานของภาครัฐ
2) ภาครัฐยังขาดแนวทางเชิงนโยบายในการสนับสนุน
หนังกลางแปลงอย่างชัดเจน

จากการเสนอแนะของกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับแนวทาง
ของการส่งเสริมหนังกลางแปลงจากภาครัฐพบว่า ทั้งส่วน
ของสายหนังและส่วนของหน่วยบริการยอมรับต่อการ
ปรับตัว ทั้งในด้านการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายที่เกี่ยวกับ
เทคโนโลยี และการปรับตัวในเชิงรูปแบบการจ้างงาน
ที่เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย โดยสายหนังระบุว่า
ควรมีการให้ความรู้ในข้อมูลเกี่ยวกับกฎหมายภาพยนตร์
และกฎหมายลิขสิทธิ์ ในด้านระเบียบวิธีในการปฏิบัติ
ส่วนในด้านหน่วยบริการระบุว่า ภาครัฐควรมีแนวทาง
ส่งเสริมในการอนุรักษ์หนังกลางแปลงในฐานะมรดกสพ
คู่สังคมไทย เช่น ในกิจกรรมต่างๆที่หน่วยงานของรัฐ
เป็นเจ้าภาพ ควรมีการนำหนังกลางแปลงไปฉายทั้งงาน
ในระดับท้องถิ่นและงานในระดับชาติ

ซึ่งข้อมูลจากผู้อำนวยการสำนักพิจารณาภาพยนตร์
และวีดิทัศน์ กระทรวงวัฒนธรรม ระบุว่าในพระราชบัญญัติ
ภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ.2551 กำหนดให้กระทรวง
วัฒนธรรม ทำหน้าที่ส่งเสริมภาพยนตร์และวีดิทัศน์
ส่วนสำนักพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์ทำหน้าที่
ตรวจพิจารณา แต่ไม่ได้ทำหน้าที่ในเรื่องส่งเสริม
และเท่าที่ผ่านมายังไม่ได้มีการพูดถึงเรื่องหนังกลางแปลง
แต่จะเป็นการมองภาพรวมของทั้งอุตสาหกรรม ซึ่งถือว่า
ยังไม่มีแผนการอย่างเป็นทางการในการส่งเสริมหนังกลาง
แปลงจากภาครัฐ

ในส่วนของแนวทางการปรับตัวของหนังกลางแปลง
ต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการฉายภาพยนตร์จากระบบฟิล์ม
เป็นระบบดิจิทัล จากการวิจัยพบว่า การปรับตัวของ
หนังกลางแปลง เริ่มต้นจากการเปลี่ยนผ่านเทคโนโลยี
การฉายภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์ของประเทศไทย

ที่มีการทยอยเปลี่ยนแปลงเป็นระบบดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2558 การปรับตัวของหน่วยบริการหนังกลางแปลงต่อสภาวะ “ขาดแคลนฟิล์มใหม่” เนื่องจากไม่มีฟิล์มเข้าสู่ระบบโรงภาพยนตร์หรืออาจมีบางสายหนังที่สั่งผลิตฟิล์มของหนังบางเรื่องแต่ในจำนวนที่น้อยมาก และจากต้นทุนในการพิมพ์ฟิล์มที่มีราคาสูง จึงต้องคิดราคาค่าเช่าฟิล์มในอัตราสูงตามไป การปรับตัวที่เกิดขึ้นของหนังกลางแปลง จึงถูกดำเนินการไปในลักษณะที่สัมพันธ์กับการดำเนินธุรกิจของหน่วยบริการและรูปแบบการดำเนินงานที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบัน

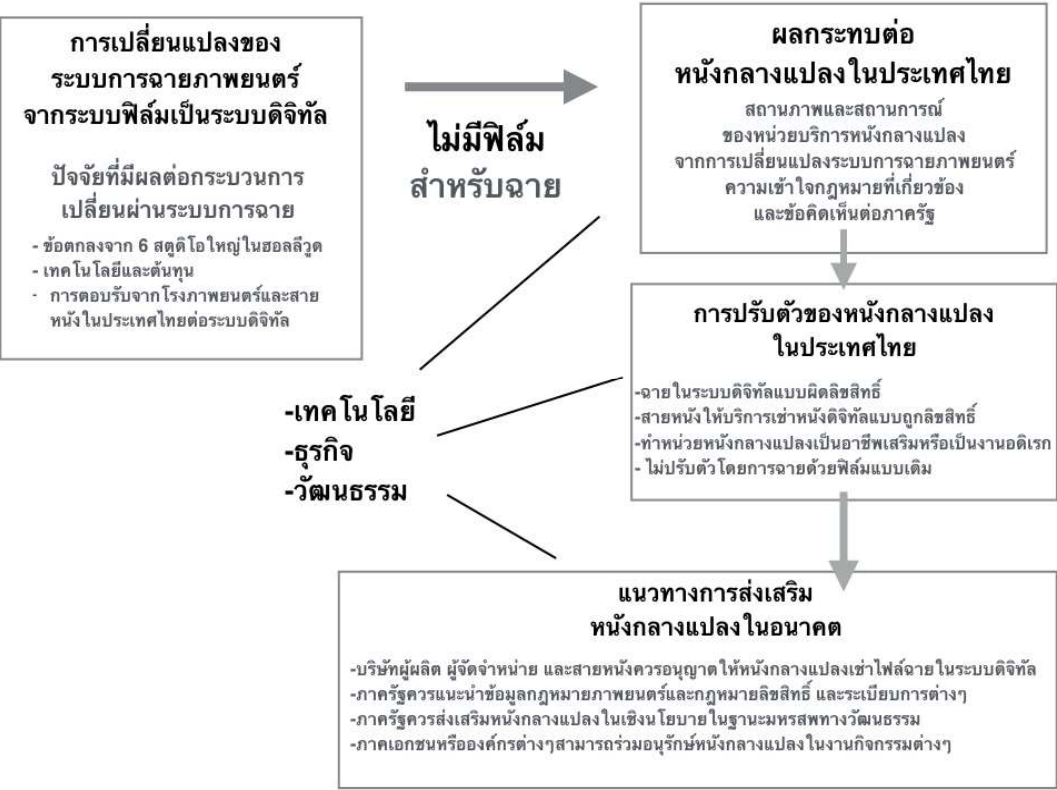
การปรับตัวของหนังกลางแปลงในประเทศไทยต่อการฉายภาพยนตร์ในระบบดิจิทัล สอดคล้องกับแนวคิดการปรับตัวตามทฤษฎีของ Talcott Parsons (1970-1980, อ้างอิงใน สุรางค์ จันทวานิช, 2559) กล่าวถึง การปรับตัว (adaptation) คือการที่สังคมจัดให้มีการปรับตัวให้เข้ากับทุกสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมและความต้องการของระบบ หากสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมไม่ตรงกับความต้องการของระบบก็ต้องมีการปรับตัว โดยกลุ่มของสังคมหนังกลางแปลงคือกลุ่มที่ต้องเชื่อมโยงและพึ่งพากับกลุ่มธุรกิจภาพยนตร์ ต้องดำเนินการตามนโยบายและข้อบังคับจากกลุ่มธุรกิจภาพยนตร์ ประกอบกับสภาพแวดล้อมจากความต้องการของผู้ว่าจ้างหนังกลางแปลงที่ต้องการชมหนังใหม่ และเมื่อไม่มีหนังให้เช่าในระบบฟิล์ม จึงจำเป็นต้องเกิดการปรับตัว ซึ่งมีทั้งในลักษณะทางลบ คือการกระทำผิดกฎหมายด้วยการใช้ไฟล์ฉายที่ผิดลิขสิทธิ์ และการปรับตัวในลักษณะทางบวก คือการปรับเปลี่ยนไปฉายในระบบดิจิทัลแบบถูกลิขสิทธิ์จากสายหนังที่ได้รับสิทธิ์เพื่อรับงานและประกอบอาชีพต่อไป รวมถึงปรับตัว

ด้วยการประกอบอาชีพหนังกลางแปลงเป็นอาชีพเสริม ร่วมกับการมีอาชีพอื่นที่เป็นรายได้หลักและการฉายหนังกลางแปลงในเชิงกิจกรรมอนุรักษ์

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการประเมินปัจจัยจากบริบทในด้านต่างๆ ของหนังกลางแปลงในประเทศไทย ด้วย SWOT Analysis พบว่าหนังกลางแปลงในประเทศไทยมีจุดอ่อนและอุปสรรคคือในการ เปลี่ยนผ่านระบบการฉายภาพยนตร์ไปสู่ระบบดิจิทัล ได้รับการตอบรับจากทุกภาคส่วนในอุตสาหกรรมภาพยนตร์จึงไม่มีฟิล์มใหม่ส่งต่อมายังหนังกลางแปลง ผู้ชมในยุคปัจจุบันไม่ให้ความสนใจกับหนังกลางแปลงเนื่องจากมีสื่ออื่นที่สามารถรับชมภาพยนตร์ได้อย่างสะดวกกว่า สายหนังไม่ต้องการเก็บฟิล์มเก่าสำหรับเช่า เพราะปัญหาด้านสถานที่จัดเก็บและการดูแลรักษา และเมื่อหนังกลางแปลงบางรายมีการกระทำที่ผิดกฎหมาย มักจะระบุว่าไม่ทราบกฎหมายหรือเห็นตัวอย่างว่ามีหน่วยบริการบางแห่งสามารถกระทำเช่นเดียวกันได้ รวมทั้งภาครัฐไม่มีแผนงานที่ชัดเจนในการส่งเสริมหรืออนุรักษ์หนังกลางแปลง

ในส่วนของจุดแข็งและโอกาสของหนังกลางแปลง นอกจากการจ้างงานหนังกลางแปลงในงานเก็บขนและงานศาลเจ้าที่ยังมีอยู่ในทุกภูมิภาคแล้ว ส่วนใหญ่จะเป็นจุดแข็งที่ปรากฏในเชิงนามธรรมคือในด้านความรู้สึกของผู้ประกอบการหน่วยบริการหนังกลางแปลงที่มีความรักและผูกพันกับหนังในระบบฟิล์ม การมีเครือข่ายของกลุ่มคนรักหนังกลางแปลงหลายกลุ่มที่สามารถติดต่อสัมพันธ์กันโดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารในยุคปัจจุบัน เช่น เว็บไซต์หรือแฟนเพจ และจุดแข็งในเรื่องความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์

ภาพที่ 2 แผนภาพอธิบายสรุปการวิจัย การปรับตัวของหนังกลางแปลงในประเทศไทยต่อการฉายภาพยนตร์ในระบบดิจิทัล

ที่มา: จุติยา พจนานพิกษ์. การปรับตัวของหนังกลางแปลงในประเทศไทยต่อการฉายภาพยนตร์ในระบบดิจิทัล. กองทุนวิจัยและสร้างสรรค์ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร มหาวิทยาลัยศิลปากร ประจำปี 2557 ภายใต้การกำกับดูแลของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2559, 130.

สำหรับข้อเสนอแนะเพื่อการส่งเสริมหนังกลางแปลงในอนาคตเป็นการนำเสนอใน 2 แนวทาง ได้แก่ การส่งเสริมในเชิงวัฒนธรรม และในเชิงพาณิชย์ ในการส่งเสริมหนังกลางแปลงในฐานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมโดยการอนุรักษ์หนังกลางแปลงทั้งการฉายในรูปแบบฟิล์มและแบบดิจิทัลที่ถูกลิขสิทธิ์ รวมถึงภาครัฐควรมีการเก็บข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับหนังกลางแปลงในประเทศไทยอย่างเป็นระบบ ส่วนภาคสังคมก็สามารถร่วมอนุรักษ์หนังกลางแปลงได้ ด้วยการว่าจ้างไปฉายในงานกิจกรรมขององค์กรหรือชุมชน และหากมองว่า หนังกลางแปลง

มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับระบบธุรกิจภาพยนตร์ ถือเป็นผู้ประกอบการในอาชีพหนึ่ง ซึ่งภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรมีการเชื่อมโยง เช่น การให้ความรู้ในด้านการกฎหมายที่เกี่ยวข้องและเท่าทันต่อเทคโนโลยีให้กับผู้ประกอบการ ทั้งนี้ในส่วนของภาครัฐก็คือ บริษัทผู้ผลิตและบริษัทจัดจำหน่ายภาพยนตร์ รวมถึงสายหนังก็ควรที่จะดำเนินการเชิงนโยบายด้วยการกำหนดเป็นมาตรฐานในกรณีที่สามารถทำการอนุญาตให้หนังกลางแปลงฉายในระบบดิจิทัลด้วยไฟล์ที่ถูกต้องตามกฎหมายลิขสิทธิ์

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

- ยังมีประเด็นอื่นๆ แก่ผู้ที่สนใจศึกษา ได้แก่
1. การศึกษาหนังกลางแปลงในบริบทเชิงประวัติศาสตร์หรือเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากในแต่ละภูมิภาคมีปัจจัยการว่าจ้างหนังกลางแปลงที่แตกต่างกัน ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้สำรวจประเภทงานบุญประเพณีที่มีการจ้างหนังกลางแปลงในแต่ละภูมิภาคเฉพาะรูปแบบงานอย่างกว้างเท่านั้น

2. จากการประเมินว่าในระยะประมาณ 10 ปี หลังจากนี้ฟิล์มหนังที่ลดน้อยลงจากการเปลี่ยนผ่านเทคโนโลยีการฉายภาพยนตร์จากระบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัลจะเสื่อมสภาพไป จึงควรมีการศึกษาในเชิงสำรวจจำนวนหน่วยบริการหนังกลางแปลงในประเทศไทย ในช่วงเวลาหลังจากนี้เพื่อเป็นการเก็บข้อมูลสำหรับใช้ศึกษาในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กัจจกร หลุยยะพงศ์. (2558). *กฎหมายและจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานภาพยนตร์ เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานภาพยนตร์ หน่วยที่ 11*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

ชญานิษฐ์ ณะสุทธาวาร. (2554). *ผลกระทบจากการขยายกิจการโรงภาพยนตร์มัลติเพล็กซ์ต่อระบบสายหนังในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต), คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชัยวัฒน์ ทวีวงศ์แสงทอง และสุนน อยู่สิน. (2558). *การบริหารงานเผยแพร่และจัดจำหน่ายภาพยนตร์ เอกสารการสอนชุดวิชาการบริหารงานภาพยนตร์ หน่วยที่ 6 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

ชาญชัย อรรถาหาญ. (2559, 23 ตุลาคม) สัมภาษณ์โดย: จุติยา พจนานพิทักษ์. หน่วยบริการหนังกลางแปลงชาญชัยภาพยนตร์, จันทบุรี.

ฐานเศรษฐกิจ. (2554). *เมเจอร์-เอสเอฟ แข่งทุ่มทุนเปลี่ยนเทคโนโลยี สู้ศึกโรงหนังดิจิทัล*. สืบค้นจาก <http://www.icons.co.th/newsdetail.asplang=EN&page=newsdetail&newsno=28390>

คนุวัฒน์ เจตนา. (2553). *การวิเคราะห์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการถ่ายทำภาพยนตร์ระบบฟิล์มเป็นระบบดิจิทัลในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต), คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนาทิพ ฉัตรภูติ. (2547). *ตำนานโรงหนัง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เวลาดี.

นพดล อินทร์จันทร์. (2554). *ภาพยนตร์ไทยพัฒนาการความคิดด้านศิลปวัฒนธรรมในสังคมไทย ภาพยนตร์และละครโทรทัศน์ไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ประดิษฐ์ ไปชี. (2559, 27 พฤษภาคม) สัมภาษณ์โดย: จุติยา พจนานพิทักษ์. ผู้อำนวยการสำนักภาพยนตร์และวีดิทัศน์, กรุงเทพฯ.

ปัทมวดี จารุวร. (2550). *สื่อสารมวลชนเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ผู้จัดการออนไลน์. (2557). *Paramount เลิกฉายฟิล์มยกเว้นหนัง"คริสโตเฟอร์ โนแลน"*. สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/Entertainment/ViewNews.aspx?NewsID=9570000011533>

มนัส กิ่งจันทร์. (2545). *หนังเร่ เส้นเลือดฝอยของหนังไทย. บันทึกหนังไทย 2543-2544 วารสารเฉพาะกิจสมาคมสมาพันธ์ภาพยนตร์แห่งชาติ*. 44-45.

มหาวิทยาลัยบูรพา. (2557). *ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม*. สืบค้นจาก <http://www.huso.buu.ac.th/cai/Sociology/225101/Lesson13/ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.htm>

วิวัฒน์ ยุทธเวทย์. (2558, 9 กรกฎาคม) สัมภาษณ์โดย: จิตติยา พจนานพัทธย์. หน่วยบริการหนังกลางแปลงภาคินภาพยนตร์, เชียงใหม่.

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2557). *พระราชบัญญัติภาพยนตร์และวีดิทัศน์ พ.ศ. 2551*. สืบค้นจาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%C008/%C008-20-2551-a0001.pdf>

สื่อสร้างสรรค์อุบลราชธานี. (2556, 24 พฤษภาคม). *จุดสิ้นสุดฟิล์มภาพยนตร์* [รายการโทรทัศน์ที่นี่ย่านเรา ตอนเสียงในฟิล์ม]. กรุงเทพฯ: สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส.

สุทิน หวังโพลย์. (2559, 29 พฤษภาคม) สัมภาษณ์โดย: จิตติยา พจนานพัทธย์. หน่วยบริการหนังกลางแปลงท่าพระ ภาพยนตร์, กรุงเทพฯ.

สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2559). *ทฤษฎีสังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุริชัย หวันแก้ว. (2553). *สังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Anton S. & Bryn P. (1993). *Successful Event Management – A Practical Handbook*. London: Thomson Learning.